

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra společenských věd

Bakalářská práce

Adéla Dohnalová

Svoboda, kultura a politika v pojetí Hannah Arendtové

Olomouc 2020

vedoucí práce: PhDr. Petr Zima, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně pod dozorem svého vedoucího a použitou literaturu a zdroje jsem správně odcitovala a uvedla v seznamu pramenů literatury a elektronických zdrojů uvedeném na konci této práce.

V Olomouci dne 18. 5. 2020

.....

podpis

Poděkování

Touto cestou bych chtěla poděkovat vedoucímu mé bakalářské práce PhDr. Petru Zimovi, PhD. za odborné vedení, poskytování materiálových podkladů k práci, velmi cenné rady, připomínky, vstřícný přístup, ochotu a celkovou spolupráci.

Obsah

Úvod.....	6
1 Hannah Arendtová – poznámky k životopisu.....	7
1.1 Dětství a dospívání.....	8
1.2 Studia	9
1.2.1 Vztah s Martinem Heideggerem.....	10
1.3 Dospělost.....	12
1.3.1 Francie.....	13
1.3.2 Spojené státy americké	15
1.4 Život po válce	16
1.5 Dílo Hannah Arendtové	17
2 Svoboda v pojetí Hannah Arendtové	18
2.1 Historie	18
2.2 Pojem svoboda.....	20
2.3 Svoboda a revoluce	21
3 Totalitarismus jako jedno z možných vyústění politiky 20. století.....	24
3.1 Totalitarismus a jeho znaky.....	24
3.1.1 Propaganda	26
3.2 Totalitní organizace	27
3.2.1 Vůdce	27
3.2.2 Struktura hnutí	27
3.3 Moc v rukou totalitarismu	28
3.3.1 Tajná policie	29
3.3.2 Koncentrační tábory.....	30
3.3.3 Totální nadvláda	32
4 Krize kultury a autority.....	33
4.1 Pojem autorita.....	33

4.2	Historie	34
4.3	Pojem kultura.....	35
4.4	Masová společnost.....	37
5	Využití tématu ve výuce Občanské výchovy a Základů společenských věd	39
5.1	Základní škola	39
5.2	Střední škola a gymnázium	40
	Závěr	42
	Prameny literatury	44
	ANOTACE	45

Úvod

Tématem bakalářské práce je pojetí svobody, kultury a politiky v dílech Hannah Arendtové. Hannah Arendtová byla velmi významnou filozofkou 20. století, která se ve svých dílech zabývala mnoha významnými tématy, která jsou stále aktuální. Cílem mé práce je popis jejího života, zachycení některých významných událostí Hannah Arendtové, které také ovlivnily její tvorbu a zachycení některých pojmů, které ve svých dílech rozpracovala. V práci se budu zabývat především pojmy jako totalitarismus, svoboda, kultura a autorita. Mimo jiné se také zmíním o možnosti využití tématu své práce v hodinách občanské výchovy a základů společenských věd na základních a středních školách.

Práce bude rozdělena do pěti kapitol, které budou obsahovat ještě dílčí podkapitoly. V první kapitole se zaměřím na život Hannah Arendtové. Budu se snažit zachytit její dětství, studia, partnerský život, život v exilu, zásadní životní události, které ovlivnily její tvorbu, a v neposlední řadě se pokusím vypracovat nějaký stručný přehled jejích děl.

Ve druhé kapitole se budu věnovat především pojmu svoboda jako takovému. V jednotlivých podkapitolách rozeberu mimo jiné historii pojmu z různých pohledů, samotný pojem svoboda a také se zaměřím na pojem revoluce, který se svobodou úzce souvisí, a na jejich vzájemný vztah.

Třetí kapitola se bude zabývat především pojmem totalitarismus. Nejprve se pokusím nastínit obecnou charakteristiku pojmu. Následně se zaměřím na pojmy, které s totalitarismem souvisí, a blíže je rozeberu. Bude se jednat především o pojmy jako masa, teror, totalitní organizace apod. Blíže bych se chtěla zaměřit také na pojem propaganda, který je velmi důležitý a stojí za podrobnější rozpracování a následně bych chtěla důkladně popsat vůdcovský princip, o kterém se Arendtové ve svém díle v souvislosti s totalitarismem zmiňuje.

Čtvrtá kapitola bude zaměřená na pojmy kultura a autorita. V jednotlivých podkapitolách se budu zabývat samotnými pojmy, ale také nastíním jejich historii a následný vývoj. Dále se v kapitole zmíním o krizi těchto pojmů a příčinách krize a v neposlední řadě se zaměřím i na pojem masová společnost, který Arendtová v této souvislosti charakterizuje.

Poslední kapitola se bude věnovat možnosti využití myšlenek Hannah Arendtové při výuce na základních a středních školách.

1 Hannah Arendtová – poznámky k životopisu

Hannah Arendtová byla významná německá filozofka 20. století. Pocházela z bohaté židovské rodiny. Její dědeček vlastnil firmu na dovoz čaje, která se postupně rozrostla a stala se významným střediskem obchodu s čajem a vůbec největší firmou v Königsbergu, městě odkud pocházela její rodina.¹

Rodiče Hannah, Paul a Martha Arendtovi, byli vzdělaní a zastánci socialismu, čímž se lišili od většiny svých současníků, kteří byli spíše zastánci demokracie. Její otec byl inženýr a matka studovala 3 roky francouzštinu a hudbu v Paříži. Nebyli žádného náboženského vyznání, ale dceru Hannah nechali navštěvovat synagogu s jejími prarodiči, kteří byli zastánci reformovaného židovství a velmi obdivovali rabína Hermanna Vogelsteina, se kterým se často setkávala i Hannah.²

V dětství zažila Arendtová několik událostí, které na ni měly velký vliv. Patřilo mezi ně úmrtí jejího otce a dědečka. Otec zemřel na zákeřnou nemoc syfilis. Umíral dlouhých pět let a jeho smrtí skončilo šťastné období jejího dětství.³

Že byla Hannah židovského původu, samozřejmě věděla, ale s nějakým antisemitismem se v dětství příliš neseťkávala. Rodina žila na přibližně stejné úrovni jako střední vrstvy. Židé sice nemohli vykonávat funkce na úradech ani nemohli vyučovat jako profesori na vysokých školách, ale mohli pracovat jako lékaři, právníci, učitelé na základních školách či jako obchodníci.

Vůbec první antisemitské poznámky Hannah slyšela od dětí na ulici a později od svých spolužáků, když nastoupila do školy. Tady se jí takových poznámek mnohdy nedostávalo jen od spolužáků, ale také od učitelů. A to nejen jí, ale i druhým dětem. V takovém případě měla vždy všechno povědět doma. Pokud však nějakou nevhodnou poznámku slyšela od spolužáků, tak o tom doma mluvit nesměla. Její matka byla vždy zastáncem stanoviska, že se člověk nikdy nemá nechat ponižovat.⁴

Jednou z věcí, kterou o ní věděl jen málokdo, byla její láska k poezii a psaní vlastních básní. Nevěděl to dokonce ani její první manžel. V básních se snažila najít odpověď na

¹ YOUNG-BRUEHLOVÁ, Elisabeth. *Hannah Arendtová - Z lásky k svet. 1. diel*. Bratislava: Agora, 2004. s. 6. ISBN 80-968686-6-7.

² Tamtéž s. 9.

³ Tamtéž s. 3.

⁴ Tamtéž s. 10-12.

otázku, zda se dokáže smířit s tou velkou ztrátou v podobě smrti jejího otce. Poezie jí však nedokázala najít pocit důvěry, který smrtí svého otce ztratila. Ztrátou otce tedy trpěla a v jednom rozhovoru přiznala, že se do určité míry nechala vychovávat Karlem Jaspersem. Ten byl podle ní velmi upřímný a důvěryhodný člověk.⁵ Velmi si ho jako člověka vážila. Také jí určitým způsobem nahrazoval otce a byl pro ni v životě na jednom z prvních míst.⁶

1.1 Dětství a dospívání

Hannah Arendtová se narodila 14. října 1906 v Hannoveru Marthě a Paulovi Arendtovým.⁷ První dva roky po narození žila Hannah se svými rodiči v Lauterbergu. Rodina si žila velmi slušně. Otec byl zaměstnaný v jedné elektroinstalační společnosti a rodinu dobře finančně zabezpečoval. Mohli si pořídit velký dům a dokonce platit i chůvu. Celé dva roky žila rodina veselým a spokojeným životem. Vzájemně se navštěvovali s rodiči z otcovy i matčiny strany a udržovali dobré vztahy i s ostatními příbuznými.⁸

Z podrobných zápisů Marthy Arendtové o vývoji její dcery víme, že Hannah byla živé a intelektuálně nadané dítě. Martha Arendtová se jí snažila vychovávat tak, aby z ní byl přátelský a společenský člověk. Na tom její matce velmi záleželo. Hannah neměla příliš mnoho hudebního talentu, což její matku trochu mrzelo. O to raději však u své dcery pozorovala její intelektuální vyspělost. První slovo řekla Hannah, když měla zhruba jeden rok a ve třech letech už byla schopná mluvit „skoro o všem“. Po nástupu do školky Martha zjistila, že Hannah není příliš manuálně zručná a nemá ani velký umělecký talent. Na druhou stranu se však velmi dobře orientovala v prostoru a všechno si rychle a dobře pamatovala.⁹

Poté co její otec v roce 1910 onemocněl, vrátila se rodina do Königsbergu (Královce), města, odkud její rodina pocházela.¹⁰ Její otec onemocněl syfilisem ještě před tím, než se oženil s její matkou. Podstoupil léčbu, ale jeho zdravotní stav se dále zhoršoval, až dospěl do třetího stádia nemoci a musel být v roce 1911 převezen do nemocnice.¹¹ Zde Hannah svého otce pravidelně navštěvovala. Časem však svou vlastní dceru už ani nepoznával, a proto ji

⁵ YOUNG-BRUEHLOVÁ, Elisabeth. *Hannah Arendtová - Z lásky k svět. 1. díl*. Bratislava: Agora, 2004. s. 3-4. ISBN 80-968686-6-7.

⁶ ETTINGER, Elžbieta. *Hannah Arendtová a Martin Heidegger*. Praha: Academia, 2004. s. 133. ISBN 80-200-1167-6.

⁷ BALLESTREM, Karl. *Politická filosofie 20. století*. Praha: ISE, 1993. s. 28. ISBN 8085241528.

⁸ YOUNG-BRUEHLOVÁ, Elisabeth. *Hannah Arendtová - Z lásky k svět. 1. díl*. Bratislava: Agora, 2004. s. 13. ISBN 80-968686-6-7.

⁹ Tamtéž s. 14-17.

¹⁰ BALLESTREM, Karl. *Politická filosofie 20. století*. Praha: ISE, 1993. s. 28. ISBN 8085241528.

¹¹ YOUNG-BRUEHLOVÁ, Elisabeth. *Hannah Arendtová - Z lásky k svět. 1. díl*. Bratislava: Agora, 2004. s. 17. ISBN 80-968686-6-7.

matka přestala za otcem vodit a doma se s ní snažila vést normální život. Poté co v březnu 1913 zemřel Max Arendt, milovaný dědeček malé Hannah a v říjnu téhož roku pak i její otec, byla Martha Arendtová velmi zaskočená reakcí své dcery. Očekávala, že bude smutná a bude truchlit nad ztrátou dědečka i tatínka. Hannah byla však pořád to samé veselé a živé dítě. Až jí to matka skoro zazlívala, že ona sama tolik trpí a její dcera je stále tak čilá. I ve škole byla nadále velmi úspěšná i přesto, že od doby, kdy přišla o otce i dědečka, byla velmi často nemocná a ve škole chyběla.¹²

Smutek u Hannah Arendtové se však dostavil asi rok po těchto smutných událostech a projevoval se především jejím vzdorovitým chováním. Stalo se z ní zlobivé a neposlušné dítě, které se snažilo pochopit smrt a vysvětlit si ji po svém. Martha si moc nevěděla rady s její další výchovou. Jak její dcera dospívala, tak se postupně uklidnila, našla si ve škole nové přátele, přestala být tolik uzavřená a vytvořila si s matkou relativně pěkný vztah. Přesto všechno, v sobě měla uchovaný určitý pocit ztráty a navždycky už zůstala psychicky přecitlivělá.

Když bylo Hannah 14 let, její matka se rozhodla, že se znovu vdá. V roce 1920 se tedy provdala za Martina Beerwalda. Byl vdovec a dobře finančně zabezpečený. Martha se i se svou dcerou přestěhovala do domu Martina Beerwalda, kde s ním žily také jeho dvě dcery. S těmi si Hannah od samého začátku vůbec nerozuměla, protože byly starší a obě měly úplně jinou povahu než Hannah. Ani se svým nevlastním otcem si nesesdla. Ten jí vůbec nerozuměl, a tak veškerou výchovu nechával raději na Marthě. Hannah odmítala novou rodinu jakkoli přijat, nechtěla se účastnit žádných rodinných akcí a byla velmi vzdorovitá. Za tímto vším byla samozřejmě žárlivost, protože Martha tu už nebyla jenom pro ni, ale musela se starat i o zbytek rodiny. Matka se jí ale vždycky snažila podporovat ve všem, co dělá a stála vždy na její straně.¹³

1.2 Studia

Hannah byla ve škole velmi úspěšná a intelektuálně nadaná, což se potvrdilo i tím, že odmaturovala už na jaře 1924, o rok dříve než by správně měla, přestože měla v posledním ročníku gymnázia nespočet zameškaných hodin.¹⁴ Po úspěšném odmaturování nastoupila

¹² YOUNG-BRUEHLOVÁ, Elisabeth. Hannah Arendtová - Z lásky k svetu. 1. diel. Bratislava: Agora, 2004. s. 20. ISBN 80-968686-6-7.

¹³ Tamtéž s. 26-34.

¹⁴ Tamtéž s. 36-37.

Hannah na vysokou školu v Marburgu, kde se věnovala studiu filozofie a klasické filologie.¹⁵ Co se týče filozofie, Hannah Arendtová se zajímala především o filozofii Edmunda Husserla, kterou se také velmi podrobně zabýval Martin Heidegger, se kterým navázala vztah.¹⁶

Hannah svou lásku k Heideggerovi před ostatními samozřejmě tajila a po dobu své zamilovanosti žila více méně v izolaci. Měla jen několik málo přátel. Pevnější přátelský vztah však měla s Hansem Jonase, který nejprve studoval ve Freiburgu, ale více ho lákala filozofie Martina Heideggera. Proto v roce 1924 přešel na vysokou školu do Marburgu, kde se seznámil právě s Hannah Arendtovou.

Arendtová se rozhodla, že půjde na jeden semestr studovat k Edmundu Husserlovi. Nakonec tam už zůstala, protože si chtěla udržet určitý odstup od Martina Heideggera a ani doktorskou práci nemohla psát pod jeho vedením. Určitě by vyšel najevo jejich vzájemný vztah, což by bylo kompromitující pro oba dva. V době kdy studovala u Husserla, se setkala s dalším významným filozofem – Karlem Jaspersem. Ten pro ni byl v životě velmi důležitý a přátelství s ním jí vydrželo celý život.¹⁷

V dizertační práci pod vedením Karla Jasperse se Hannah Arendtová zaměřila na pojetí lásky podle svatého Augustina.¹⁸ Soustředila se především na 3 základní koncepce: láska jako touha, láska jako vztah člověka k Bohu a láska k bližnímu. Její dizertační práce vyšla v roce 1929, poté co ji přepracovala.¹⁹

1.2.1 Vztah s Martinem Heideggerem

Vůbec poprvé se Hannah Arendtová setkala s Martinem Heideggerem v době, kdy jí bylo 18 let a doslova mu propadla.²⁰ Bylo to v roce 1924, když prvním rokem studovala filozofii na univerzitě v Marburgu.²¹ V době svých studií se velmi věnovala také poezii a mnohé z jejich básní se vztahovaly právě k osobě Martina Heideggera. Heidegger vedl přednášky a semináře, které navštěvovala také Arendtová. Až později přiznal, že to byla právě ona, kdo pro něj byl v tomto období velkou inspirací. Martin Heidegger se narodil v roce

¹⁵ BALLESTREM, Karl. *Politická filosofie 20. století*. Praha: ISE, 1993. s. 28. ISBN 8085241528.

¹⁶ YOUNG-BRUEHLOVÁ, Elisabeth. *Hannah Arendtová - Z lásky k světu. 1. díl*. Bratislava: Agora, 2004. s. 47. ISBN 80-968686-6-7.

¹⁷ Tamtéž s. 62-65.

¹⁸ BALLESTREM, Karl. *Politická filosofie 20. století*. Praha: ISE, 1993. s. 28. ISBN 8085241528.

¹⁹ YOUNG-BRUEHLOVÁ, Elisabeth. *Hannah Arendtová - Z lásky k světu. 1. díl*. Bratislava: Agora, 2004. s. 78-81. ISBN 80-968686-6-7.

²⁰ Tamtéž s. 49.

²¹ ETTINGER, Elzbieta. *Hannah Arendtová a Martin Heidegger*. Praha: Academia, 2004. s. 5. ISBN 80-200-1167-6.

1889. Byl o 17 let starší, ženatý a měl dvě děti. Přestože láska byla vzájemná, Heidegger věděl kde je jeho místo a dostal svých povinností vůči manželce.²²

Vztah Arendtové s Heideggerem můžeme rozdělit do třech období:

1. 1925 – 1930 – milenci
2. 1930 – 1950 – ovlivnění válkou
3. 1950 – 1975 – znovushledání²³

Heidegger se do Arendtové zamiloval na první pohled. Ačkoli byl ženatý, pocházel z katolické rodiny a měl dvě děti, nemohl si pomoci. Hannah ho naprosto očarovala a on ji k životu velmi potřeboval. Arendtová, poté co jí v dětství zemřel otec i dědeček, potřebovala cítit, že ji někdo miluje a chrání. To se jí podařilo najít právě u svého učitele.²⁴

Heidegger byl mladou studentkou naprosto okouzlen. Postupně si začali psát dopisy, ve kterých měl potřebu svěřovat se jí se svými city a myšlenkami a také se tajně scházeli. V malém městě to bylo velmi riskantní, protože svým jednáním ohrožovali nejen jeho manželství, ale také kariéru. Heidegger si byl vědom svého počínání od samého začátku. Vzhledem k tomu, že byl od Hannah starší, měl nad ní vždycky převahu a vztah mezi nimi se nestal rovnocenným ani v pozdějších letech. Vždy k Arendtové přistupoval jako ke své studentce a podle toho s ní také jednal.²⁵

Po celou dobu jejich vztahu, si Hannah uvědomovala, že je pro něj pouze milénka a rodina je pro něj nejdůležitější. Nikdy po něm ani nechtěla, aby rodinu opustil a byl s ní. Naopak, od začátku ho ve všem poslouchala, byla chápavá, podřizovala se mu a žádné nároky si na něj nikdy nekladla.²⁶ V roce 1928 se však Heidegger rozhodl jejich vztah ukončit, což byla pro Hannah opravdu velká rána. Po této události se velmi uzavřela do sebe.

Do roku 1950 jí Heidegger napsal asi jenom jeden jediný dopis, přestože ho žádala, aby jí napsal vícekrát.²⁷ Heidegger se v očích Hannah Arendtové změnil během války a také po válce, kvůli jeho údajné spolupráci s nacisty. Poprvé od roku 1928, kdy Heidegger jejich

²² YOUNG-BRUEHLOVÁ, Elisabeth. *Hannah Arendtová - Z lásky k světu. 1. díl*. Bratislava: Agora, 2004. s. 49-55. ISBN 80-968686-6-7.

²³ ETTINGER, Elzbieta. *Hannah Arendtová a Martin Heidegger*. Praha: Academia, 2004. s. 6. ISBN 80-200-1167-6.

²⁴ Tamtéž s. 6-7.

²⁵ Tamtéž s. 18-21.

²⁶ ETTINGER, Elzbieta. *Hannah Arendtová a Martin Heidegger*. Praha: Academia, 2004. s. 23-25. ISBN 80-200-1167-6.

²⁷ Tamtéž s. 38-48.

vztah ukončil, se setkali při jedné z cest do Evropy, kterou Arendtová podnikla. Při tomto setkání, se Arendtová také seznámila s Heideggerovou ženou, která už o jejich milostném vztahu věděla. Toto setkání Arendtové s Heideggerem započalo další kapitolu jejich vztahu. Typické pro toto období bylo střídavé psaní dopisů a dlouhé mlčení a také dohled paní Heideggerové, ať už na to co stálo v dopisech, nebo na občasná setkání jejího manžela s Arendtovou. Po tomto setkání se Arendtová rozhodla publikovat jeho díla, ačkoli se tomu předtím velmi bránila a snažila se ho tak nějakým způsobem zbavit jeho nacistické minulosti.²⁸

Ke konci života Heidegger Arendtovou opět potřeboval, aby jemu a jeho manželce poradila po finanční stránce. S občasným a mnohdy i několikaletým odmlčením, jim však jakési přátelství vydrželo celý život.²⁹

1.3 Dospělost

Ve stejném roce, kdy vyšla její dizertační práce, se Hannah Arendtová také provdala za svého prvního manžela Günthera Sterna, kterého považovala za velmi milého muže.³⁰ Jednalo se v podstatě o sňatek z rozumu, ale i po rozvodu, který ukončil jejich manželství, zůstali dobrými přáteli. Stern jí mimo jiné také pomohl s vyřizováním víza do USA.³¹ Po svatbě se s ním odstěhovala do Frankfurtu, kde se poprvé pokusila psát do novin.³² Günther Stern byl také žákem Martina Heideggera.³³ Manželství s ním bylo v podstatě šťastné, ale později kolem roku 1932 se začali navzájem odcizovat. Rozcházel se i v politických názorech. Hannah spíše sympatizovala se sionismem, její manžel naopak podporoval komunisty. Günther byl pro ni spíše přítelem než manželem. Mnohé věci o ní ani nevěděl. Netušil třeba, že se Hannah téměř celý život věnuje milované poezii. Postupně si s manželem přestali rozumět i v běžných věcech, a proto jejich manželství šlo k zániku. V tomto období také

²⁸ ETTINGER, Elžbieta. *Hannah Arendtová a Martin Heidegger*. Praha: Academia, 2004. s. 101-115. ISBN 80-200-1167-6.

²⁹ Tamtéž s. 160-168.

³⁰ YOUNG-BRUEHLOVÁ, Elisabeth. *Hannah Arendtová - Z lásky k světu. I. díl*. Bratislava: Agora, 2004. s. 82. ISBN 80-968686-6-7.

³¹ ETTINGER, Elžbieta. *Hannah Arendtová a Martin Heidegger*. Praha: Academia, 2004, s. 42. ISBN 80-200-1167-6.

³² YOUNG-BRUEHLOVÁ, Elisabeth. *Hannah Arendtová - Z lásky k světu. I. díl*. Bratislava: Agora, 2004. s. 82-83. ISBN 80-968686-6-7.

³³ ETTINGER, Elžbieta. *Hannah Arendtová a Martin Heidegger*. Praha: Academia, 2004. s. 44. ISBN 80-200-1167-6.

došlo k nešťastné rodinné události. V dubnu 1932 se otrávila nevlastní sestra Hannah Arendtové, Clara Beerwaldová.³⁴

1.3.1 Francie

V roce 1933 odešel Günther Stern do Paříže. Hannah i po předchozích úvahách o emigraci nakonec zůstala v Berlíně a ještě více se přiklonila k sionismu.³⁵ Ilegálně pracovala pro německé sionisty³⁶ a aktivně se také podílela na jejich pomoci. Mnohým poskytovala úkryt ve svém bytě.³⁷ Proto také byla Hannah Arendtová zatčena, vyslýchána a později nakonec propuštěna. Po těchto událostech se i s matkou rozhodly pro emigraci. Nejprve se dostaly do Prahy a dále pak do Ženevy, kde žila dobrá přítelkyně její matky. Odtud se však matka Hannah Arendtové vrátila zpátky do Königsbergu a Hannah pokračovala do Paříže sama. Zde se znovu setkala se stále ještě svým manželem Güntherem Sternem a začala s ním bydlet. Jejich manželství však už nikdy nefungovalo jako dřív, a proto se také v roce 1936 rozvedli. Do té doby spolu však vycházeli velmi dobře jako přátelé a často se také setkávali se svými společnými přáteli.³⁸

V témže roce, kdy se Hannah rozvedla, se seznámila se svým druhým manželem Heinrichem Blücherem, který byl členem Brandlerovy skupiny KPD.³⁹ Poprvé se potkali roku 1936 na jaře. Arendtová si s Blücherem rozuměla jak po pracovní stránce, tak i po té osobní.⁴⁰ Po zkušenosti s Heideggerem se však jen pomalu a velmi opatrně pouštěla do jakéhokoliv vztahu. Ale to, jak se k ní choval Blücher, nemohla s chováním Heideggera vůbec srovnávat. Heinrich byl pozorný, milý muž, kterému na ní skutečně záleželo a bral ji jako rovnocennou partnerku.⁴¹ Časem spolu začali bydlet a jejich soužití bylo velmi vášnivé, ale spokojené. Její druhý manžel pro ni byl velkým vzorem. Díky němu se naučila více politicky myslet a přemýšlet nad věcmi i z historického hlediska. Většinou spolu rozebírali pracovní záležitosti a často se scházeli se svými společnými přáteli. O osobním životě svého manžela toho Hannah moc nevěděla. On o něm příliš nemluvil a svěřoval se jen zřídka a až později. Hodně věcí o

³⁴ YOUNG-BRUEHLOVÁ, Elisabeth. *Hannah Arendtová - Z lásky k světu. 1. díl*. Bratislava: Agora, 2004. s. 103-106. ISBN 80-968686-6-7.

³⁵ Tamtéž s. 107.

³⁶ BALLESTREM, Karl. *Politická filosofie 20. století*. Praha: ISE, 1993. s. 28. ISBN 8085241528.

³⁷ YOUNG-BRUEHLOVÁ, Elisabeth. *Hannah Arendtová - Z lásky k světu. 1. díl*. Bratislava: Agora, 2004. s. 108. ISBN 80-968686-6-7.

³⁸ Tamtéž s. 111-121.

³⁹ BALLESTREM, Karl. *Politická filosofie 20. století*. Praha: ISE, 1993. s. 28. ISBN 8085241528.

⁴⁰ YOUNG-BRUEHLOVÁ, Elisabeth. *Hannah Arendtová - Z lásky k světu. 1. díl*. Bratislava: Agora, 2004. s. 129. ISBN 80-968686-6-7.

⁴¹ ETTINGER, Elzbieta. *Hannah Arendtová a Martin Heidegger*. Praha: Academia, 2004. s. 51-54. ISBN 80-200-1167-6.

jeho osobním životě se také dozvěděla spíše od jeho přátel než od něj. Hannah se Heinrichovi na rozdíl od svého prvního manžela postupně svěrovala se svými soukromými věcmi z dětství i mládí.⁴²

Při svém pobytu v Paříži působila Hannah Arendtová v organizaci s názvem Aliyah, která pomáhala židovským uprchlíkům. Konkrétně připravovala židovské děti na jejich nový život v Palestině. V této organizaci působila od roku 1935 do roku 1940.⁴³ Získala zde také post generální tajemnice. Tato práce byla velmi dobře placená, takže Hannah dokázala bez problémů uživit sebe i Blüchera, který oficiálně pracovat nemohl. Díky této práci se mohla podívat i do Palestiny a při této cestě se jí tak naskytla příležitost navštívit svého bratrance, který zde žil se svou ženou.⁴⁴

Vzhledem ke stupňujícímu se antisemitismu v Paříži, bylo sídlo organizace Aliyah přemístěno z Paříže do Londýna. Představitelé této organizace věřili, že Londýn bude bezpečnější. Z toho důvodu však Arendtová přišla o velmi dobrou práci. V prosinci roku 1938 začala Hannah pracovat v Agence Juive. Jednalo se o organizaci, která se snažila pomoci uprchlíkům z Československa.⁴⁵

Ačkoli spolu Arendtová a Blücher už několik let žili, vzali se až 16. 1. 1940. Téhož roku v květnu byla internována v ženském táboře Gurs.⁴⁶ Jak později sama uvedla, zde si poprvé pohrávala s myšlenkou sebevraždy. Později se jí však podařilo z tábora utéct.⁴⁷ V říjnu roku 1940 se spolu s manželem i matkou rozhodli pro emigraci do USA. Měli naplánovaný útěk přes španělské hranice a následnou emigraci přes Lisabon na základě víza. Víza obstarával Günther Stern,⁴⁸ ale vyhověno bylo pouze Hannah a Heinrichovi. Matka vízum zatím nedostala.⁴⁹

⁴² YOUNG-BRUEHLOVÁ, Elisabeth. *Hannah Arendtová - Z lásky k světu. 1. díl*. Bratislava: Agora, 2004. s. 129-142. ISBN 80-968686-6-7.

⁴³ BALLESTREM, Karl. *Politická filosofie 20. století*. Praha: ISE, 1993. s. 28. ISBN 8085241528.

⁴⁴ YOUNG-BRUEHLOVÁ, Elisabeth. *Hannah Arendtová - Z lásky k světu. 1. díl*. Bratislava: Agora, 2004. s. 145-146. ISBN 80-968686-6-7.

⁴⁵ Tamtéž s. 156-157.

⁴⁶ BALLESTREM, Karl. *Politická filosofie 20. století*. Praha: ISE, 1993. s. 28. ISBN 8085241528.

⁴⁷ YOUNG-BRUEHLOVÁ, Elisabeth. *Hannah Arendtová - Z lásky k světu. 1. díl*. Bratislava: Agora, 2004. s. 161-164. ISBN 80-968686-6-7.

⁴⁸ BALLESTREM, Karl. *Politická filosofie 20. století*. Praha: ISE, 1993. s. 28. ISBN 8085241528.

⁴⁹ YOUNG-BRUEHLOVÁ, Elisabeth. *Hannah Arendtová - Z lásky k světu. 1. díl*. Bratislava: Agora, 2004. s. 167. ISBN 80-968686-6-7.

1.3.2 Spojené státy americké

V květnu roku 1941 se úspěšně dostali do New Yorku a Martha Arendtová přicestovala jen o pár měsíců později v červnu téhož roku. Aby mohli v USA nějakým způsobem žít, museli se nejprve alespoň trochu naučit anglicky. Arendtová si také brzy našla práci v organizaci s názvem Svěpomoc pro uprchlíky (Self-Help for Refugees). Pro učení jazyků měla velmi dobré předpoklady, mnohem lepší než její manžel a díky dvoutříměsíčnímu pobytu v Massachusetts se anglicky učila velmi rychle. Poté co se vrátila z Massachusetts zpět do New Yorku, otevřela se jí cesta do akademického světa. V této oblasti však působit příliš nechtěla. Nakonec začala psát pro německé noviny Aufbau. Noviny vycházely každý týden a ústředním tématem byli židovští uprchlíci německého původu.⁵⁰ Spolupráce s těmito novinami trvala od roku 1941 do roku 1945.⁵¹

Matka Hannah Arendtové trávila většinu času v domácnosti. Byla vždy veselá a plná života, ale po mrtvici roku 1935 se její zdravotní i psychologický stav zhoršil. Heinrich Blücher si velmi ztěžka zvykal na život v USA. Časem si ale přece jenom našel práci v oblasti, která ho zajímala. Začal pracovat na pozici pomocného výzkumného pracovníka v Committee for the National Morale (Výbor pro národní povědomí).⁵²

Situace ohledně Židů v Evropě se neustále zhoršovala. V roce 1942 založila Arendtová spolu s Josephem Maierem skupinu s názvem Die jungjüdische Gruppe (Mladožidovská skupina), která byla zaměřená na boj za židovskou svobodu.⁵³ Arendtová spolu se svým manželem Blücherem neustále sledovali vývoj situace v Evropě a asi tak jako všichni ostatní byli velmi šokováni. V roce 1943, kdy pomalu končila spolupráce s německými novinami Aufbau, začala s Heinrichem pracovat na své knize Původ totalitarismu. Hannah Arendtová chtěla Židům pomoci nějakým způsobem i prakticky. V tomto ohledu se jí naskytla velmi dobrá příležitost pracovat jako vedoucí výzkumu v organizaci European Jewish Reconstruction.

Konec války byl pro Hannah Arendtovou obzvlášť těžký, protože jí velmi chyběl její domov v Evropě. V době války pro ni byla velkou útěchou milovaná poezie a po válce jí

⁵⁰ YOUNG-BRUEHLOVÁ, Elisabeth. *Hannah Arendtová - Z lásky k světu. 1. díl*. Bratislava: Agora, 2004. s. 173-179. ISBN 80-968686-6-7.

⁵¹ BALLESTREM Karl. *Politická filosofie 20. století*. Praha: ISE, 1993. s. 29. ISBN 8085241528.

⁵² YOUNG-BRUEHLOVÁ Elisabeth. *Hannah Arendtová - Z lásky k světu. 1. díl*. Bratislava: Agora, 2004. s. 181. ISBN 80-968686-6-7.

⁵³ Tamtéž s. 187.

velmi pomáhalo seznamování s básníky.⁵⁴ V roce 1948 se stala výkonnou ředitelkou v European Jewish Reconstruction Organization. Na tomto postu zde působila až do roku 1952.⁵⁵

1.4 Život po válce

Po skončení války Hannah Arendtová znovu více obnovila přátelský vztah s Karlem Jaspersem, se kterým byla naposledy v kontaktu roku 1938. Po válce si spolu začali dopisovat. Za tu dobu co nebyli ve styku, dospěli oba ke stejnému chápání filozofie a v mnoha názorech se shodovali. Jejich vztah byl vždycky čistě přátelský a profesní. Arendtová si Jasperse velmi vážila a to samé platilo také z jeho strany. Jejich vztah byl založený především na vzájemné úctě. Po válce spolu také začali spolupracovat. Jaspers ve Francii s dalšími lidmi založil časopis *Die Wandlung*, do kterého přispívala svými články i Arendtová.⁵⁶

V roce 1948, kdy dopisovala svou knihu *Původ totalitarismu*, ji potkala smutná událost, přišla o svou matku. Martha Arendtová zemřela po astmatickém záchvatu při cestě lodí do Anglie za Evou Beerwaldovou, kde chtěla strávit stáří. Smrt matky Arendtovou samozřejmě zasáhla, ale na druhou stranu se jí také ulevilo. Snad proto, že na ni celý život kladla vysoké nároky. Další ranou, se kterou se musela Hannah vyrovnat, byl milostný poměr jejího manžela s mladou ruskou Židovkou. Bylo to pro ni velmi těžké a v tomto náročném období se spřátelila s Hilde Fränkelovou, která pro ni byla velkou oporou a hodně jí pomáhala.⁵⁷

V roce 1949, z pověření organizace, ve které pracovala, podnikla cestu do Evropy a do Německa, kde zůstala až do roku 1950. Při svém pobytu v Evropě se také znovu setkala s Martinem Heideggerem. V roce 1951 přijala americké občanství. V následujících letech se hodně věnovala své profesní kariéře. Přednášela na mnoha univerzitách (univerzita v Berkeley, univerzita v Princetonu, chicagská univerzita) a také vydávala knihy. V 60. letech jí vyšly hned dvě knihy a to kniha *Eichmann v Jeruzalémě*, o které se později vedou rozsáhlé spory⁵⁸ a kniha s názvem *Vita aktiva aneb O čínorodém životě*.⁵⁹ V těchto posledních letech

⁵⁴ YOUNG-BRUEHLOVÁ Elisabeth. *Hannah Arendtová - Z lásky k světu. 1. díl*. Bratislava: Agora, 2004. s. 195-204. ISBN 80-968686-6-7.

⁵⁵ BALLESTREM, Karl. *Politická filosofie 20. století*. Praha: ISE, 1993. s. 29. ISBN 8085241528.

⁵⁶ YOUNG-BRUEHLOVÁ, Elisabeth. *Hannah Arendtová - Z lásky k světu. 1. díl*. Bratislava: Agora, 2004. s. 227-231. ISBN 80-968686-6-7.

⁵⁷ Tamtéž s. 250-257.

⁵⁸ BALLESTREM, Karl. *Politická filosofie 20. století*. Praha: ISE, 1993. s. 29. ISBN 8085241528.

svého života získala také několik prestižních cen za svou tvorbu. Zde můžeme zmínit například cenu Sigmunda Freuda z roku 1967, udělenou Deutsche Akademie für Sprache und Dichtung nebo Sonnigovu cenu dánské vlády v roce 1975.⁶⁰

Poslední roky svého života trávila Arendtová mimo jiné také často s Heideggerovými.⁶¹ Tato velmi významná filozofka umírá 4. prosince 1975 ve svých 69 letech a urna s jejím popelem byla následně umístěna v parku v Bard College.⁶²

1.5 Dílo Hannah Arendtové

Dílo Hannah Arendtové je do jisté míry značně ovlivněno historickými událostmi, kterými i v životě prošla nebo jim byla vystavena. Vzhledem k otevřenosti jejího myšlení po ní nezůstalo žádné dílo, které by bylo systematicky uzavřené. Zabývala se různými problémy a fenomény a na základě toho je možné její dílo rozdělit do pěti oblastí:

1. Otázka židovství a problém státu Izrael – z této oblasti byly například články, které psala do židovsko – německého časopisu Aufbau
2. Analýza totalitarismu – z druhé oblasti, která úzce souvisí s první, je její kniha s názvem Původ totalitarismu, ve které se pokusila nejen o historickou analýzu totalitarismu, ale rozebírá zde také například nenávisť vůči Židům
3. Krize moderny – příkladem pro tuto oblast je její kniha Vita activa aneb O čínorodém životě
4. Teorie republiky – ideu republiky zde Arendtová chápala, jako určité měřítko političnosti
5. Díla básníků a spisovatelů – psala pojednání například o Franzi Kafkovi, Hermannu Brochovi, Bertoltu Brechtovi a ta patří mezi jedna z nejkrásnějších děl, která napsala.⁶³

⁵⁹ ETTINGER, Elzbieta. *Hannah Arendtová a Martin Heidegger*. Praha: Academia, 2004. s. 151. ISBN 80-200-1167-6.

⁶⁰ BALLESTREM, Karl. *Politická filosofie 20. století*. Praha: ISE, 1993. s. 29. ISBN 8085241528.

⁶¹ ETTINGER, Elzbieta. *Hannah Arendtová a Martin Heidegger*. Praha: Academia, 2004. s. 166-168. ISBN 80-200-1167-6.

⁶² BALLESTREM, Karl. *Politická filosofie 20. století*. Praha: ISE, 1993. s. 29. ISBN 8085241528.

⁶³ Tamtéž s. 13-17.

2 Svoboda v pojetí Hannah Arendtové

Pojem svoboda je podle Hannah Arendtové velmi těžké a snad i nemožné pojmout a nějakým způsobem definovat. Označuje ji jako určitý rozpor mezi svědomím a vědomím, na jehož základě si uvědomujeme, že jsme svobodní. Lidská svoboda je považována za samozřejmou pravdu a na základě tohoto tvrzení se ve společnosti sestavují zákony či vykonávají určitá rozhodnutí.⁶⁴

2.1 Historie

Pojem svoboda se objevoval už v dávné historii a zabývalo se jím velké množství filozofů. Oblast, ve které se pojem objevoval od úplného začátku a byl pro ni tedy typický, byla samozřejmě oblast politiky. A toto platí i dnes. Jestliže hovoříme o pojmu svoboda, pak vždycky ve spojitosti s politikou a v souvislosti s tím si musíme také uvědomit, že „*člověk je bytost, které je dáno jednat*“. Jednání i politika se svobodou jednoznačně souvisí. Jakýkoliv problém, který se týká politiky, je současně předmětem také lidské svobody.⁶⁵

Na základě zkušeností se může mnoho lidí domnívat, že určitá slučitelnost mezi svobodou a politikou nemůže existovat. Jako příklad zde uvádí Arendtová totalitarismus, který se primárně snaží potlačit práva lidí a v první řadě právě právo na svobodu. Také novověké teorie jsou v naprostém rozporu s myšlenkou vzájemné souvislosti mezi politikou a svobodou. Autorka se nad touthle problematiku zamýšlí dále a říká, že „*být svoboden a jednat je totéž*“. Říká, že svobodné jednání se neřídí ani vůlí, ani intelektem, ale něčím, co označuje jako princip. Princip nevychází z nitra, ale zvnějšku a projevuje se až v činu, který konáme. Prostor, ve kterém lidé mohli svobodně jednat, poskytovala řecká polis. Ta sloužila právě svobodným lidem, „*těm, kdo nebyli ani otroky, nucenými poslouchat své pány, ani pracujícími ovládanými životními nutnostmi a potřebami*“.⁶⁶

Řeční filozofové říkali, že místem pro svobodu je tedy právě polis. Polis dávali do určitého vztahu s domácností tak, že ovládnutí životních potřeb v domácnosti bylo předpokladem pro udržení svobody v polis. Svoboda podle nich určitě patřila do společenské sféry a tedy i do politické oblasti. Svoboda pro ně představovala podmínku štěstí. Polis byla mimo jiné založena na rovnosti, čímž se také lišila od domácnosti. Domácnost naproti tomu byla přímo založena na nerovnosti. Svoboda v polis byla založena na tom, že svobodný byl

⁶⁴ ARENDT, Hannah. *Krise kultury*. Praha: Mladá fronta, 1994. s. 65. ISBN 80-204-0424-4.

⁶⁵ Tamtéž s. 67-68.

⁶⁶ Tamtéž s. 70-80.

ten, kdo nikomu nevládl a jeho samotného také nikdo neovládal. Člověk se zde tedy setkával pouze se sobě rovnými.⁶⁷

Arendtová se ve své knize v souvislosti se svobodou obrací k Aristotelovi, který říká, že svobodný je ten člověk, který je naprosto nezávislý na potřebách, které jsou nezbytné pro život. Svobodnému způsobu života také naprosto odporuje například práce otroků, při které jsou vlastně lidé pod dvojitým tlakem, nebo také řemeslníků či obchodníků. V podstatě svobodný život nežijí ti, kteří se nemohou pohybovat svobodně a nemohou ani rozhodovat o místě pobytu či o vlastním čase. Když pomíneme výše zmíněné, zůstanou nám v podstatě tři způsoby života, které Aristotelés považuje za svobodné. Patří sem „*život oddávající se požitku a rozkoši z tělesné krásy; život plodící krásné činy v polis; a život filosofa prodlévající v oblasti věčné krásy tím, že se oddává zkoumání a zření toho, co nikdy nepomijí*“.⁶⁸

Jestliže se blíže zaměříme na historii pojmu svoboda, musíme primárně vycházet z křesťanské tradice. Ta ztotožňovala svobodu se svobodnou vůlí, která ovšem nebyla v Antice známá. Svoboda, která vychází z křesťanské tradice se odklání od polis a nemá k politice žádný vztah, na rozdíl od politické svobody ve starověkém Řecku a Římě. Na svobodu, jako na filozofický problém se začalo nahlížet „*až když ji člověk odhalil jako něco, co vyvstává v obcování se sebou samým a mimo styk s druhými lidmi. Svobodná vůle a svoboda se staly synonymy*“. Antická filozofie mluvila o svobodě ve spojitosti s pojmy „*chci*“ a „*chtěl bych*“ nikoli však s tím, co mohu a co chci, což byl právě nesprávný pohled. Svoboda jako taková se stává skutečností právě v momentě, kdy panuje mezi „*mohu*“ a „*chci*“ shoda.⁶⁹

Filozofie se začala pojmu svoboda věnovat až v době, kdy ji bylo možné zažít jen při chtění a při „*zabývání se se sebou samým*“. Jinými slovy v době, kdy se svoboda ztotožňuje s pojmem svobodná vůle. V této době se stává svoboda suverenitou, není tedy závislá na druhých a dokonce nad nimi i v některých případech vítězí. Arendtová však ztotožnění svobody se suverenitou zásadně odmítá. Ve své knize říká, že z politického hlediska je identifikace suverenity se svobodou velmi nebezpečným důsledkem vzájemné shody mezi pojmy svoboda a svobodná vůle. Na základě toho totiž dochází ke dvěma situacím. Tato myšlenka buď naprosto popírá existenci lidské svobody, protože lidé podle Arendtové ve většině případů suverení nejsou, nebo člověk může získat svobodu, ale jen na úkor ztráty

⁶⁷ ARENDT, Hannah. *Vita activa, neboli, O činném životě*. Praha: OIKOYMENH, 2007. s. 43-45. ISBN 978-80-7298-185-4.

⁶⁸ Tamtéž s. 21-22.

⁶⁹ ARENDT, Hannah. *Krise kultury*. Praha: Mladá fronta, 1994. s. 80-84. ISBN 80-204-0424-4.

svobody ostatních lidí.⁷⁰ Dále také říká, že pokud by takové tvrzení platilo, lidé by nemohli být svobodní, protože suverenita (vláda nad sebou samým) je v naprostém rozporu s lidskou pluralitou. Člověk nemůže být suverénní, protože žije ve společnosti druhých lidí, nikoli sám a nikdy také nemá absolutní kontrolu nad svým jednáním a jeho následky. Všechno, co nás směřuje k tomu udržet si suverénní svobodu, nás nakonec dovede jenom k překonání lidské plurality, což vlastně nejde. Jinými slovy tedy můžeme říct, že svobodnými se můžeme stát pouze na úkor suverenity. Svoboda a suverenita společně existovat nemohou⁷¹ a právě ztráta suverenity nám může zajistit svobodu.⁷²

Dále ve své knize Arendtová uvádí, jak se k pojmu svoboda stavěl sv. Augustin. Ten dává do rovnosti člověka a svobodu. Říká, že být člověkem znamená být svobodný. Člověk představuje počátek, a proto také má schopnost aktivně jednat a to podle Augustina znamená svobodu.⁷³

2.2 Pojem svoboda

Arendtová ve své knize hovoří také o určité vnitřní svobodě, která ale nemá žádné vnější projevy, a proto je ve srovnání s politickou považována za více méně nepodstatnou. Vnitřní svoboda slouží v podstatě jako náhrada výše zmiňované svobody, která byla člověku odeprána a on hledá nějakou alternativu ve svém vlastním nitru, kde se cítí svobodný a je sám sebou. Arendtová v knize dále uvádí, že vnitřní svobodě musela nejprve předcházet ta vnější, politická. Člověk musí nejprve zažít svobodu jako nějakou skutečnost ve styku s druhými lidmi (volný pohyb, možnost odcestovat) a teprve na základě této zkušenosti si vytváří určitou vnitřní svobodu. Ke vzniku politické svobody je tedy zapotřebí existence společenství, které však musí být politickým útvarem. Pokud se jedné pouze o společenství lidí, které není politickým útvarem, není určujícím faktorem chování lidí svoboda, ale spíše potřeby zachování života.⁷⁴

V 18. století se muži, kteří ve Francii formulovali principy revoluce, začali více zabývat pojmem svoboda a kladli přitom velký důraz na veřejnou svobodu, která do té doby nebyla až tak známým a zkoumaným pojmem. Pod pojmem veřejná svoboda si totiž představovali něco, co se zásadně lišilo od svobodného myšlení, kterým se zabývali filozofové. Veřejná svoboda

⁷⁰ ARENDT, Hannah. *Krise kultury*. Praha: Mladá fronta, 1994. s. 87-89. ISBN 80-204-0424-4.

⁷¹ ARENDT, Hannah. *Vita activa, neboli, O činném životě*. Praha: OIKOYMENH, 2007. s. 304-305. ISBN 978-80-7298-185-4.

⁷² ARENDT, Hannah. *Krise kultury*. Praha: Mladá fronta, 1994. s. 87-89. ISBN 80-204-0424-4.

⁷³ Tamtéž s. 92.

⁷⁴ Tamtéž s. 68-71.

podle nich nebyla žádným vnitřním světem člověka, do kterého by se mohl ukrýt před okolním světem a nešlo ani o nějakou svobodu volby. Jednalo se podle nich o svobodu, která byla hmatatelná, vytvořená lidmi, nikoli darem a existovala jen v určitém veřejném prostoru.⁷⁵

Arendtová ve své knize odkazuje na Montesquieho, který rozlišuje svobodu politickou a filozofickou. Filozofická svoboda podle něj „*nezávisí na vnějších okolnostech a na tom, zda cíle, který si vůle vytkla, bylo dosaženo. Politická svoboda spočívá naopak v tom, že člověk je schopen udělat to, co by měl chtít.*“⁷⁶

Autorka považuje svobodu za dvojznačný dar. Ten kdo užívá svobodu, je určitým způsobem zapleten do nesvobody. Říká, že člověk, který nějakým způsobem jedná, v podstatě neví, co vlastně dělá, a zároveň na sebe bere něco, co nikdy nepředvídal a neplánoval. Z toho tedy vyplývá, že svobodný může být jen ten, kdo žádným způsobem nejedná.⁷⁷

2.3 Svoboda a revoluce

Svoboda jako taková, byla vždycky cílem revoluce a v poslední době se stala hlavním bodem politických debat současnosti, zejména těch, které se týkají válek, i když cíl války se pojil se svobodou opravdu jen v několika výjimečných případech. Současně je však důležité si uvědomit, že svoboda se v souvislosti s válkou začala objevovat až v době takového technického rozvoje, kdy síla zbraní byla naprosto v rozporu s nějakým jejich rozumným využitím. Dvacet let po skončení druhé světové války je téměř každá válka ospravedlňována tím, že její konec je provázen revolucí, jejímž cílem je právě již zmiňovaná svoboda.⁷⁸

Při posuzování svobody jako vyústění revoluce je důležité si uvědomit, že svoboda a osvobození nejsou tytéž pojmy. Svobodě sice předchází osvobození, ale v žádném případě to není automatické a touha po svobodě není to stejné jako snaha o osvobození. V historii náboženství a filozofie hrála svoboda relativně významnou roli, i když v té době se o politické svobodě ještě mluvit nedalo. Vznik politické svobody je spjat s rozvojem polis v Řecku. Polis nebyla demokracií, nýbrž isonomií, což je označení pro zřízení, ve kterém nefiguruje žádná nadvláda, a všichni si zde jsou rovni. Nejednalo se však o rovnost přirozenou, ale politickou, která do jisté míry měla přirozenou nerovnost kompenzovat. Svoboda ani rovnost nebyly tedy v té době chápány jako přirozené vlastnosti, ale jako uměle vytvořené. Svoboda a rovnost na

⁷⁵ ARENDT, Hannah. *O revoluci*. Praha: OIKOYMENH, 2011. s. 115. ISBN 978-80-7298-403-9.

⁷⁶ ARENDT, Hannah. *Krise kultury*. Praha: Mladá fronta, 1994. s. 85. ISBN 80-204-0424-4.

⁷⁷ ARENDT, Hannah. *Vita activa, neboli, O činném životě*. Praha: OIKOYMENH, 2007. s. 304. ISBN 978-80-7298-185-4.

⁷⁸ ARENDT, Hannah. *O revoluci*. Praha: OIKOYMENH, 2011. s. 10-15. ISBN 978-80-7298-403-9.

sobě byly do jisté míry závislé, protože „Řekové měli za to, že člověk může být svobodný, jen mezi sobě rovnými, a že proto ani tyran, despota nebo pán domu není svobodný.“ Ani vládce nemůže být označen za svobodného, protože vládne nad druhými a tím opustil společnost rovných.⁷⁹

Podle Arendtové je velmi těžké najít rozdíl mezi touhou po svobodě ve smyslu politického způsobu života a touhou po svobodě a osvobození od útisku. Pro svobodu z politického pohledu je zapotřebí nová forma vlády, a sice republika, zatímco druhý případ svobody může nastat i za vlády královské, nikoli však despotické nebo tyranské. V každém případě to byla revoluce, co dostalo svobodu do popředí jako novou zkušenost. Zároveň tedy za revoluci nemůžeme považovat kdejaký státní převrat, ale pouze ty případy, které jsou spojeny s nějakou myšlenkou svobody.⁸⁰

Pokud mluvíme o svobodě v souvislosti s revolucí, je důležité si uvědomit celkem smutnou pravdu, a sice, že skoro žádná revoluce nedospěla k úplnému zajištění tvorby občanských svobod a práv. Na základě toho však nemůžeme považovat občanská práva za synonymum k politické svobodě. Pod pojmem politická svoboda se totiž rozumí „*právo účasti na veřejných záležitostech*“.⁸¹

Pokud výsledkem a vidinou revoluce je svoboda, pak vidinou „velké“ republiky musí být jednotlivé republiky, ve kterých je svobodný každý, protože hlavním úkolem velké republiky byla ochrana míst svobody. Arendtová říká, že nikdo by nemohl být nazýván svobodným, pokud by on sám nezakusil veřejnou svobodu.⁸² Prostor pro svobodu tvořily také rady, které se vždy snažily o to, aby se z nich staly trvalé orgány a nikoli pouze nějaké dočasné. Rady mimo jiné také usilovaly o vznik republiky a ne o nějakou trvalou revoluci.⁸³

Arendtová ve své knize dále hovoří o omezeném státu. Pod tímto pojmem si představíme monarchii, která je omezená zákony. Tento typ státu poskytuje prostor pro občanské svobody a nezáleží přitom na formě vlády. V omezeném státu se však jedná o zajištění negativní povahy svobody. To znamená, že nejde o získání nějakých pravomocí, „*nýbrž o osvobození od zneužití moci*“.⁸⁴ V současné době nepovažujeme za samozřejmost spojení svobody a vlastnictví. V předchozích staletích však zákony nezaručovaly v první řadě

⁷⁹ ARENDT, Hannah. *O revoluci*. Praha: OIKOYMENH, 2011. s. 26-28. ISBN 978-80-7298-403-9.

⁸⁰ Tamtéž s. 29-31.

⁸¹ Tamtéž s. 215-216.

⁸² Tamtéž s. 252.

⁸³ Tamtéž s. 162.

⁸⁴ Tamtéž s. 136.

svobodu, ale vlastnictví. Svoboda byla zaručena právě vlastnictvím nikoli zákony. Teprve později až se našli nějací lidé, kteří nenabývali žádného vlastnictví, a přesto byli svobodní, musely vzniknout zákony, které zaručovaly svobodu přímo a nikoli pouze prostřednictvím ochrany vlastnictví. V 18. století se však ještě v některých zemích pojmy svoboda a vlastnictví do určité míry kryly. Což znamená, že boj za vlastnictví představoval zároveň i boj za svobodu.⁸⁵

Arendtová dále říká, že ať svoboda existovala kdekoli, za každých okolností byla omezená prostorově. Názorným a typickým příkladem pro tuto skutečnost je beze sporu jedna z nejdůležitějších svobod, a sice svoboda pohybu. Lidé se mohou volně pohybovat v prostoru, ale i ten je nějakým způsobem omezen například hranicemi. Pro svobodu obecně jako takovou platí do jisté míry to, co pro svobodu pohybu. Svoboda obecně se uplatňuje jen mezi lidmi, kteří jsou si rovni. Tuto rovnost je však možné uplatnit opět jen s nějakým omezením.⁸⁶

Na závěr Arendtová říká, že za svobodu platíme tím, že nejsme schopni věřit sami sobě a spolehnout se na sebe.⁸⁷ a poukazuje na to, že svoboda a s ní zároveň i zachování světa je zajišťována „*příchodem nových, nově narozených, kteří přebírají svět od předchozích, poskytují mu nejen trvalost, ale i mládí a při jeho zachování zároveň svět inovují*“.⁸⁸

⁸⁵ ARENDT, Hannah. *O revoluci*. Praha: OIKOYMENH, 2011. s. 178. ISBN 978-80-7298-403-9.

⁸⁶ Tamtéž s. 273.

⁸⁷ ARENDT, Hannah. *Vita activa, neboli, O činném životě*. Praha: OIKOYMENH, 2007. s. 317. ISBN 978-80-7298-185-4.

⁸⁸ PROFANT, Martin. *Slovník vybraných pojmů k občanství*. Praha: SPHV, 2008. s. 169. ISBN 978-80-904187-6-9.

3 Totalitarismus jako jedno z možných vyústění politiky 20. století

Arendtová ve svém díle popisuje hned několik typických znaků pro totalitarismus a postupně je dále rozebírá a podrobněji definuje. Mezi typické znaky totalitarismu můžeme zařadit například pojmy, jako jsou masa, propaganda, teror apod. V této kapitole se budeme jednotlivými pojmy více zabývat.

3.1 Totalitarismus a jeho znaky

Pojem totalitarismus „označuje politickou koncepci, podle které jsou lidé podřízeni nadvládě sociálních nebo politických instancí (třída, rasa, stát), které autoritářským způsobem kontrolují osoby a jednání jednotlivců podle zásady státního zájmu a na úkor práv jednotlivců. Prostředky totalitárních režimů jsou především existence jedné strany, ovládnutí hospodářství státem a splnutí výkonné, zákonné a soudní moci.“ Za tvůrce pojmu totalitarismus je považován italský politik a publicista Giovanni Battista Amendola. Pojem tedy pochází z Itálie. V meziválečném období se pojem rozšířil, ale nebyl až tak frekventovaný a postupně došlo k určitým definicím pojmu totalitarismus.⁸⁹

Tento pojem označuje určitou formu politického panství, která byla typická především pro moderní země v první polovině minulého století. Pro totalitarismus je charakteristické centralizované hnutí, jinak nazývané také jako totalitní strana, v jejímž čele stojí vůdce s velmi výraznou osobností a takové straně je podřízen i samotný stát. Totalitní strana usiluje o získání dominantního postavení ve všech oblastech od vzdělání přes spolkový život až po hospodářství daného státu. Všechny tyto oblasti jsou jí podřízeny a ona si své dominantní postavení upevňuje všemi možnými prostředky a v neposlední řadě také terorem. Usiluje také o pravomoc kontrolovat každého člověka a nařizovat mu co smí a co ne. Totalitarismus je typický především pro komunismus, fašismus a nacismus a je tak vymezen lety 1917 – 1989.⁹⁰

Arendtová ve své knize říká, že totalitarismus se od jiných forem, jako jsou například tyranie nebo despotie, liší především svou samotnou podstatou. Kdekoli se totalitní režim dostal k moci, změnil od základů úplně všechno. Od tradic dané země až po otevřenou snahu

⁸⁹ PROFANT, Martin. *Slovník vybraných pojmů k občanství*. Praha: SPHV, 2008. s. 149-150. ISBN 978-80-904187-6-9.

⁹⁰ Tamtéž s. 148.

ovládnout celý svět. Dále se od ostatních forem odlišuje také tím, že samotní lidé by se měli stát nositeli zákona a ne se jím jenom nějak pasivně řídit. Na základě toho také slibuje zachování spravedlnosti a tímto „ztělesněným“ zákonem se tedy naprosto liší od ostatních forem.⁹¹

Jak už jsem výše zmínila, pro totalitarismus jsou typické masy. Uvádí, že bez podpory mas, by žádné totalitní hnutí nemohlo fungovat. S tímto úzce souvisí také fakt, že pro totalitarismus je především důležitý počet lidí v mase, ze kterého pak pramení síla hnutí. Jinými slovy, čím větší masa lidí, tím silnější totalitní hnutí. Skutečnost, že se v rámci totalitního hnutí objevuje násilí, není až tak velkým překvapením. Ovšem zarážející je, že se projevy násilí objevují i vůči lidem z vlastních řad. V některých případech jsou lidé ochotni nechat se i neprávem potrestat, jenom aby dokázali svou věrnost k hnutí. V těchto případech nebyly výjimkou ani tresty smrti, či transporty do koncentračního tábora.⁹²

Co se týče organizace a složení mas, je typické, že jsou tvořeny převážně lidmi, kteří se na politickém životě nikdy žádným významným způsobem nepodíleli, nepřiklání se k žádné politické straně, málokdy jdou k volbám a také nemají žádný cíl, kterého by chtěli dosáhnout. Jsou v politickém životě pasivní a v podstatě i lhostejní k dění v politice.⁹³ Dále se také zjistilo, že masy vždy přitahovaly i velmi vzdělané lidi.⁹⁴ Je zřejmé, že totalitní hnutí je naprostým opakem demokracie. V souvislosti s demokracií Arendtová uvádí, že totalitní hnutí využívá demokratické svobody, které ale vzápětí ihned ruší. Můžeme tedy říct, že demokratické svobody spíše zneužívá.⁹⁵

Dalším pojmem, kterým se Arendtová v souvislosti s totalitním hnutím a masou zabývá, je pojem masového člověka. Je to člověk, který nepocítuje strasti a trápení spojené s každodenním životem, protože se zaměřuje na otázky a problémy, které souvisí s vývojem společnosti v následujících staletích.⁹⁶

Podle Arendtové je totalitní hnutí „*masovými organizacemi atomizovaných a izolovaných jedinců*“. Jeho typickým vnějším znakem je loajálnost, kterou vyžaduje po všech svých členech a cílem je „*postupně zorganizovat celou lidskou rasu*“. Dále totalitní hnutí

⁹¹ ARENDT, Hannah. *Původ totalitarismu I-III*. 2. vyd. Praha: OIKOYMENH, 2013. s. 621-624. ISBN 978-80-7298-483-1.

⁹² Tamtéž s. 430-433.

⁹³ Tamtéž s. 437.

⁹⁴ Tamtéž s. 443

⁹⁵ Tamtéž s. 438.

⁹⁶ Tamtéž s. 442-443.

radikálně odmítá jakýkoli stranický či politický program, který by řešil více otázky konkrétnějšího rázu, než otázky týkající se budoucnosti celé společnosti. Arendtová se zde také zmiňuje o vztahu mezi vůdcem a ovládanými masami. Říká, že masy nemohou existovat bez vůdce, stejně tak jako vůdce by nebyl bez mas. Jsou na sobě tedy navzájem závislí.⁹⁷

Podstatou totalitních hnutí byl terorismus, který byl ale uchopen a chápán odlišně, než dříve. Byl také velmi lákavý jak pro lůzu, tak i pro sympatizující elitu. Prostřednictvím terorismu si totalitní hnutí chtěla nějakým způsobem získat pozornost společnosti. Na základě teroristických činů, které totalitní hnutí vykonávala, se jí podařilo vzbudit velmi pobouřený ohlas u široké veřejnosti. Což bylo v podstatě jejím cílem.⁹⁸

3.1.1 Propaganda

Pro totalitní hnutí je bezesporu typická také propaganda, díky které tak získává své sympatizanty. Hlavní roli hraje především v případě přesvědčování netotalitního obyvatelstva, ale také okolních netotalitních států. Propagandou se totalitní hnutí také snaží neustále upevňovat své postavení, prosazovat a připomínat své cíle a i nadále ideologicky působit na své příznivce. Propaganda v podstatě souvisí s výše popsaným terorem, ale přesto zde existuje určitý rozdíl. Propaganda slouží především k tomu, aby bylo dosaženo vytyčených cílů. Jakmile jsou tyto cíle naplněny, propaganda končí. Teror naopak pokračuje, i když jsou už cíle splněny.⁹⁹

Propaganda velmi silně působila na masy a byla u nich také často úspěšná. Masy zcela odmítaly nějakou náhodnost a věřily pouze tomu, co bylo univerzální a konzistentní, přestože to zcela odporovalo zdravému rozumu. Příkladem zde mohou být vykonstruované procesy v Sovětském svazu a státech východního bloku po 2. světové válce. Výpovědi lidí, kteří byli v rámci těchto procesů vyslýcháni, byly ve své podstatě vždy stejné, což naprosto vyhovovalo právě masám, které po určité univerzálnosti a shodě toužily a věřily tomu, že pokud je něco konzistentní, je to zároveň také platné. Zatímco člověk s nějakým zdravým rozumem musel ihned pochopit, že jde o procesy smyšlené a předem naplánované. Totalitní propaganda tedy může působit pouze tam, kde zdravý rozum nehraje žádnou roli. Podstatou propagandy tedy

⁹⁷ ARENDT, Hannah. Původ totalitarismu I-III. 2. vyd. Praha: OIKOYMENH, 2013. s. 452-454. ISBN 978-80-7298-483-1.

⁹⁸ Tamtéž s. 462.

⁹⁹ Tamtéž s. 473-476.

bylo vytvořit určitý fiktivní svět, který je založený právě na konzistenci a tedy je pro masu přijatelnější než skutečný svět, ve kterém svou roli hraje také náhoda.¹⁰⁰

3.2 Totalitní organizace

Totalitní organizace byly něčím zcela novým. Spolu s propagandou sloužily k tomu, aby se myšlenky totalitních hnutí rozšířily i do netotalitních oblastí a vytvořily zde podmínky pro vznik nějakého fiktivního světa v rámci reality. V tomto vymyšleném světě budou všichni jednat na základě pravidel totalitního hnutí.¹⁰¹

3.2.1 Vůdce

V čele hnutí je vůdce, kterého od ostatních členů strany odděluje kruh zasvěcenců. Vůdce musí být schopný intrikovat, neustále měnit zastoupení v hnutí a především být úspěšný ve vnitrostranických bojích o moc a tedy i o toto postavení. Dále je pro vůdce také typické ztotožňování jeho osoby se stranou a jeho plná zodpovědnost za jednání každého člena či funkcionáře. Toto je podstatou tzv. vůdcovského principu. Na základě tohoto principu jsou také funkcionáři jmenováni do svých funkcí přímo vůdcem. Identifikování se vůdce s každým členem hnutí je typické pro totalitního vůdce a odlišuje se tak například od diktátorů, kteří naopak své činy za jednotlivé členy schovávali a raději obětovali je, jen aby se vyhnuli kritice směřované k jejich osobě. Členové totalitních hnutí tedy nejsou zodpovědní za své činy a nemusí tedy poskytovat žádná vysvětlení okolnímu netotalitnímu světu. Tuto pravomoc má pouze vůdce.¹⁰² Mezi úkoly vůdce mimo jiné také patří vytvoření fiktivního světa, který se však bude jevit jako skutečnost a také udržovat tento svět v neustálém pohybu a zabránit tak nějaké stabilizaci.¹⁰³

3.2.2 Struktura hnutí

Vedle vůdce je tedy hnutí tvořeno ještě zasvěcenci, elitou, členy a sympatizujícími. Tato struktura hnutí zaručuje, že veškeré vůdcovy myšlenky budou správně působit na netotalitní společnost a bez ní by totalitní hnutí nemohlo správně fungovat a vyvíjet se. Sympatizující jsou v podstatě jediní, kteří věří vůdci a pomáhají mu tak myšlenky hnutí správně šířit v netotalitní společnosti. U členů strany se naopak nepředpokládá, že uvěří

¹⁰⁰ ARENDT, Hannah. *Původ totalitarismu I-III*. 2. vyd. Praha: OIKOYMENH, 2013. s. 486-487. ISBN 978-80-7298-483-1.

¹⁰¹ Tamtéž s. 501.

¹⁰² Tamtéž s. 513-515.

¹⁰³ Tamtéž s. 535.

všemu, co vůdce hlásá veřejnosti. Oproti tomu však věří všem ideologickým frázím „*kteřé totalitní hnutí převzala z ideologií devatenáctého století a pomocí organizace proměnila ve fungující realitu*“. Elita naopak těmto frázím nevěří. Jejich úkolem je jakékoli tvrzení přepracovat tak, aby se z něho stalo určité účelové prohlášení. Elita je umělou cestou vedena k tomu, aby nebyla schopná rozpoznat rozdíl mezi skutečností a fikcí. Také bezmezně věří pouze vůdci. Co se týče zasvěcenců, jedná se o úzký okruh důvěryhodných lidí kolem vůdce. Ti na základě ideologických lží organizují masy a také dohlížejí na organizaci celého hnutí.¹⁰⁴ V souvislosti s organizacemi Hannah Arendtová ještě více popisuje rozdíl mezi členy strany a sympatizujícími. Sympatizující poskytují členům strany určitou ochranu před vnějším normálním světem a zároveň tvoří určitou spojku mezi členy a netotalitní společností. Prostřednictvím sympatizujících mohou členové rozšiřovat myšlenky dál, ale díky sympatizujícím nepůsobí tak fanaticky a jsou pro ně přijatelnější. Sympatizující v podstatě klamou obě strany. Členům hnutí nedovolují pocítit normálnost netotalitní společnosti v plné míře a společnosti zase brání rozpoznat přesný charakter hnutí.¹⁰⁵

Hannah Arendtová přirovnává totalitní hnutí k tajným společnostem na základě určitých shodných znaků. Takovými znaky jsou například „*strategie soustavného lhaní k oklamání nezasvěcených vnějších mas či oddaná loajalita k tajemnému vůdci*“. Typické pro totalitní hnutí stejně jako pro tajné společnosti jsou velmi přísná pravidla v oblasti členství. Lidé musí být naprosto začleněni, v opačném případě budou z totalitních hnutí vyloučeni a považováni za nepřátele. Typickým příkladem zde mohou být požadavky nacistů ohledně důkazů o nežidovském původu jejich členů nebo čistky ve straně typické pro komunismus. Ostatní strany vidí nepřátele pouze v těch, kteří jsou přímo proti nim.¹⁰⁶

3.3 Moc v rukou totalitarismu

Výše jsme se podrobněji zabývali jednotlivými znaky totalitarismu, jeho organizací, propagandou apod. Nyní se blíže podíváme na situaci, která nastane v případě, že se totalitarismus dostane k moci.

Nejprve je důležité pochopit a oddělovat pojmy totalitní stát a totalitní hnutí. Podle Arendtové je totalitní hnutí centrem veškerého dění a soustřeďuje v sobě moc. Totalitní stát je naopak takový mezistupeň mezi totalitním hnutím a netotalitním světem. Totalitní stát

¹⁰⁴ ARENDT, Hannah. *Původ totalitarismu I-III*. 2. vyd. Praha: OIKOYMENH, 2013. s. 523-530. ISBN 978-80-7298-483-1.

¹⁰⁵ Tamtéž s. 504-505.

¹⁰⁶ Tamtéž s. 517-518.

vyvolává u vnějšího okolí dojem, že jeho vymyšlený svět je normální a není v rozporu s realitou.¹⁰⁷

Netotalitní svět na základě zdravého rozumu předpokládal, že jakmile se totalitní hnutí dostane k moci, tak vlivem velkého množství povinností, postupně ztratí svou dynamiku, dojde ke snížení požadavků a v neposlední řadě postupně zanikne jeho vymyšlený svět. Jak se ukázalo, opak byl pravdou a teror rostl.¹⁰⁸

3.3.1 Tajná policie

Tajná policie hraje v totalitním státu velmi významnou roli a má také hodně kompetencí. Působila i před tím, než se totalitní hnutí dostala k moci a to především v netotalitních zemích. Jejím úkolem bylo připravovat zde vhodné podmínky pro totalitní hnutí, které by se zde mělo rozvíjet například po vítězství ve válce. Dalším velmi významným úkolem bylo především co nejvíce rozšiřovat v totalitních zemích nesprávné chápání totalitarismu.¹⁰⁹ Pro tajnou policii je také typické, že funguje zcela izolovaně a není tak závislá na žádných jiných institucích.¹¹⁰ V neposlední řadě měla být tajná totalitní policie k dispozici pouze při zatýkání, o kterých rozhodla vláda. Odhalování zločinů nebylo přímo v její kompetenci.¹¹¹

V prvních fázích však bylo náplní tajné policie především odhalovat a následně velmi krutě trestat všechny nepřátele hnutí. S těmito lidmi je tedy zacházeno velmi krutě. Někteří jsou určitým způsobem převychováni a později s tajnou policií spolupracují, převážná většina je však likvidována. Tento postup však není nijak speciální pouze pro totalitní hnutí, ale objevuje se také v jiných typech diktatur.

Pojem, který už je typický pouze pro totalitní hnutí, je tzv. objektivní nepřítel. Nejedná se zde o konkrétního člověka, ale jde spíše o jeho tendence, které jsou v rozporu s totalitní vládou. Arendtová tvrdí, že „zavedení pojmu tzv. objektivní nepřítel je pro fungování totalitních režimů rozhodující mnohem víc než ideologické vymezení jednotlivých skupin nepřátel“. Tyto skupiny nepřátel se také neustále mění a vznikají nové na základě dané situace. Příkladem zde může být nacistické Německo, které po likvidaci Židů chtělo

¹⁰⁷ ARENDT, Hannah. Původ totalitarismu I-III. 2. vyd. Praha: OIKOYMENH, 2013. s. 569-570. ISBN 978-80-7298-483-1.

¹⁰⁸ Tamtéž s. 536-537.

¹⁰⁹ Tamtéž s. 570-571.

¹¹⁰ Tamtéž s. 582.

¹¹¹ Tamtéž s. 577.

likvidovat i další národy, protože očekávalo negativní reakce na jejich počínání a tímto tomu chtělo předejít.¹¹²

V průběhu let se funkce a pravomoci tajné policie vyvíjely a průběžně měnily, až se postupně tajná policie dostala pouze na pozici vykonavatele. Dalším znakem typickým pro tajnou policii, je určité obohacování se prostřednictvím svých obětí, ať už jde o brání nějakých úplatků či o tvrdé vydírání. Tento aspekt je také typický pro tajné služby v netotalitních zemích.¹¹³ Problematika podezírání také úzce souvisí s tajnou policií, ale celkově i s celou totalitní společností. Podezřelým pro tajnou policii byl kdokoliv, kdo se v podstatě už jenom svými myšlenkami odchyloval od nastavených pravidel. Když se na danou věc podíváme hodně obecně, byl podezřelý de facto každý, kdo myslel a na základě mučení dokázala tajná policie téměř vždy usvědčit toho, koho chtěla. Tohle všechno vedlo k velké nejistotě mezi lidmi a také strachu a nedůvěře, protože lidí byli neustále sledováni a udáváni.¹¹⁴ V pozdějších fázích zašla situace až tak daleko, že lidé byli vybíráni a odsouzeni zcela náhodně. Mnozí jsou tajnou policií trestáni, jiní zase beze stopy mizí, což bylo samozřejmě jejich záměrem. V podstatě všechny operace, které tajná policie vykonávala, byly velmi dobře střeženy, aby se o nich nevědělo. Samozřejmě, že se nějaké informace dostaly i do společnosti, ale všichni se báli o nich mluvit. Totalitarismus, který se dostal k moci, považuje tajnou policii za „*jádro své vlády a moci*“.¹¹⁵

3.3.2 Koncentrační tábory

Této instituci totalitní vlády, bych se chtěla trochu více věnovat, protože jak Arendtová ve své knize říká, koncentrační tábory jsou významnější pro udržení totalitní vlády a moci, než jiné výše zmiňované instituce.¹¹⁶

Pro teror, kterým se, jak už jsem výše zmínila, totalitarismus vyznačuje, jsou typické také koncentrační a vyhlazovací tábory. Tyto tábory slouží jako „*laboratoře, v nichž je ověřována základní víra totalitarismu, že možné je všechno*“. Cílem tedy není jen likvidace lidí, ale jsou zde prováděny i hrůzné experimenty na lidech, při kterých chtěli odstranit lidskou spontánnost a přeměnit lidi na pouhé věci bez projevů lidského chování. Koncentrační tábory jsou podle Hannah Arendtové „*centrální institucí totalitní organizační moci*“. Nejsou

¹¹² ARENDT, Hannah. Původ totalitarismu I-III. 2. vyd. Praha: OIKOYMENH, 2013. s. 572-576. ISBN 978-80-7298-483-1.

¹¹³ Tamtéž s. 577-579.

¹¹⁴ Tamtéž s. 583.

¹¹⁵ Tamtéž s. 586-590.

¹¹⁶ Tamtéž s. 615.

však objevem totalitarismu, ale první koncentrační tábory existovaly už na začátku 20. století v době búrské války.

Aby mohly koncentrační tábory fungovat, musí být izolované od vnějšího světa, nikdo o nich a jejich fungování nesmí nic vědět, což mimo jiné vede k tomu, že případná svědectví o dění v koncentračním táboře, jsou pro společnost jen velmi těžko uvěřitelná a mnohdy i samotní přeživší nemohou uvěřit svým vlastním slovům. To však je záměrem, protože pokud bude zlo páčáno ve velkém a velmi nepravděpodobném rozměru, budou lidé více věřit lžím z úst zločinců, než skutečným obětem.¹¹⁷

Je důležité si také vysvětlit rozdíl mezi pojmy koncentrační tábor a vyhlazovací tábor. V koncentračním táboře vězni musí velmi tvrdě a v nelidských podmínkách pracovat a v obrovském množství zde následně umírají. Ale primárně jsou zřizovány k pracovním účelům. Vyhlazovací tábory jsou už zřizovány za účelem přímé likvidace lidí. V Sovětském svazu existovaly tyto tábory odděleně, zatímco v Německu fungoval jeden tábor, v rámci kterého byly jednotlivé druhy táborů zřizovány, ale byly striktně odděleny.¹¹⁸

Když se podíváme na koncentrační tábory z pohledu ekonomického, tak Hannah Arendtová ve své knize píše, že tyto tábory „*existují především kvůli sobě*“. Z tohoto hlediska bylo zapotřebí zafinancovat dozorce. Žádné jiné ekonomické funkce tábory neměly. To, co se v koncentračních táborech dělo, si nejde ani v těch nejhorších myšlenkách představit a už vůbec to nemůžeme s ničím srovnávat. Dokonce Arendtová přirovnává jednotlivé typy táborů k pojům, jako jsou podsvětí, očištěc, peklo.¹¹⁹

Po zveřejnění hrůz, které v táborech probíhaly, se mnozí ptali, co ti lidé tak strašného provedli, že je s nimi takto zacházeno. Odpověď na jejich otázku je opravdu krutá. Mezi zločinci a politickými vězni, byla nejpočetnější skupina uvězněných, tvořená lidmi, kteří vůbec nic neprovedli. V Německu můžeme uvést příklad Židů. Jeden z důvodů byl ten, že bez těchto nevinných vězňů, by tábory velmi brzy zanikly, protože skutečných zločinců nebylo tolik.¹²⁰

¹¹⁷ ARENDT, Hannah. Původ totalitarismu I-III. 2. vyd. Praha: OIKOYMENH, 2013. s. 592-595. ISBN 978-80-7298-483-1.

¹¹⁸ Tamtéž s. 598-599.

¹¹⁹ Tamtéž s. 600-601.

¹²⁰ Tamtéž s. 603-608.

3.3.3 Totální nadvláda

K dosažení totální nadvlády pomáhají totalitním režimům již zmíněné koncentrační a vyhlazovací tábory. S totální nadvládou a tedy i s tábory však dále souvisí také následující pojmy, které si blíže rozebereme. Jedná se o pojmy: právní osoba v člověku, mravní osoba a individualita.

Vůbec první krok k nastolení totální nadvlády je zničit právní osobu člověka. Tohoto je dosaženo dvěma způsoby. Jednak dosažením toho, aby se na koncentrační tábory nevztahoval běžný trestní systém a také tím, že určité skupiny lidí přestaly být chráněny zákonem a byly označeny za bezprávé. Další stádium bylo zničit morální (mravní) osobu v člověku. To se totalitnímu teroru podařilo. Lidé se dostávali do situací, kdy se museli rozhodovat mezi smrtí svých přátel, sebe samých či rodiny. V podstatě ať se rozhodli jakkoliv, vždycky to bylo zlé a konat nějaké dobro možné vůbec nebylo. Poslední fáze, která celý tento proces završila, bylo odstranění identity člověka. Možností, prostřednictvím kterých k tomu docházelo, je opravdu velké množství. Od transportu několika stovek nahých lidí v jednom vagonu, následné vyholení hlavy až po surové zacházení a mučení. Jestliže se podaří uskutečnit první dvě stádia, tak ta poslední je už vždy úspěšná. Cílem toho všeho je naprosto zničit lidskou osobnost, ze které se později stává jenom loutka.¹²¹

Protože podstatou totální nadvlády je mít neomezenou moc, je nutné, aby všichni lidé byli ovládáni. Jedině tak je možné neomezené moci dosáhnout. Neomezená moc se nesoustřeďuje pouze na lidi v daném státě, ale rozšiřuje se i do ostatních států, které si chce posupně podrobit. Lidé jsou považováni za něco nadbytečného, pokud se projevují jinak, než jen bezmyšlenkovým plněním funkcí. Cílem totalitarismu totiž je vytvořit systém, ve kterém *„jsou lidé nadbyteční a totální moc lze řídit a udržovat pouze ve světě podmíněných reflexů, ve světě loutek bez sebemenší stopy spontaneity“*.¹²²

¹²¹ ARENDT, Hannah. Původ totalitarismu I-III. 2. vyd. Praha: OIKOYMENH, 2013. s. 604-615. ISBN 978-80-7298-483-1.

¹²² Tamtéž s. 616-617.

4 Krize kultury a autority

4.1 Pojem autorita

Pojem autorita pochází ze slova *auctoritas*, které je odvozené od slovesa *augere*, což je překládáno jako zvětšovat nebo rozmnožovat. Autorita měla své kořeny v minulosti a měli ji vždy starší, kteří ji získali tradicí od svých předků. Z tohoto vycházeli především Římané, kteří autoritu spojovali se založením Říma.¹²³

Spolu s vymezením pojmu autorita se Arendtová také zabývá pojmy moc, individuální síla, síla a násilí a to z toho důvodu, že jsou tyto pojmy velmi často zaměňovány a považovány za synonyma. Každý z těchto pojmů má však jasný význam, kterému ale není už v dnešní době přikládán větší důraz. Přitom správné používání je důležité i z hlediska historického. Z výše zmíněných pojmů se nejhůře definuje a pojímá právě autorita. Můžeme v podstatě rozlišovat mezi dvěma typy. V prvním případě se jedná o autoritu, která přísluší osobám (osobní autorita). Zde můžeme hovořit o vztahu rodič a dítě nebo učitel a žák. V druhém případě mluvíme o autoritě, která přísluší státu. Zde můžeme uvést jako příklad římský senát nebo hierarchický úřad církve. Typickým znakem autority je primárně uznání ze strany těch, od kterých je poslušnost vyžadována a také úcta. Naopak to co autoritu ničí a podkopává je především opovržení a smích.¹²⁴

Hannah Arendtová ve své knize říká a to bychom si měli uvědomit, že autorita v dnešním moderním světě už prakticky není, a proto není na místě zabývat se otázkou, co je autorita. Pro dnešní dobu je charakteristická krize autority, která má sice politický původ, ale postupně se objevila i v nepolitických oblastech, jako je například výchova a vzdělání, kde byla vždy brána jako samozřejmost. Dnes tedy nemůžeme mluvit přímo o autoritě jako takové, ale pouze o nějaké její specifické podobě. Autorka na tuto problematiku nahlíží jinak a ptá se, co autorita byla. Pro autoritu je charakteristická poslušnost, a proto je mnohdy mylně spojována s násilím. Toto Arendtová naprosto odmítá a říká, že násilí a jakékoli přesvědčování a donucování je právě výsledkem toho, že autorita nefunguje. Abychom

¹²³ ARENDT, Hannah. *Mezi minulostí a budoucností: osm cvičení v politickém myšlení*. Brno: CDK, 2002. s. 112. ISBN 80-85959-92-5.

¹²⁴ ARENDT, Hannah. *O násilí*. 3. vyd. Praha: OIKOYMENH, 2011. s. 35-37. ISBN 978-80-7298-464-0.

správně pochopili, co je autorita, musíme si uvědomit, že se jedná o opak násilí a donucování.¹²⁵

4.2 Historie

Autorita za sebou pochopitelně má už nějakou historii, ale neexistuje odjakživa. Arendtová říká, že autorita dávala světu určitou stálost. S její ztrátou se zbořil základ světa a došlo k měnění se dosavadního světa, které se neustále zrychluje. Jinými slovy svět se ztrátou autority přišel i o stálost a spolehlivost.¹²⁶

Formování pojmu autorita významně přispěli filozofové Platón a Aristoteles. Oba se snažili, každý po svém, zavést v řecké polis něco, co bude autoritě alespoň podobné. V podstatě mohli vycházet ze dvou typů vlád, a sice veřejná nebo soukromá sféra. Co se týče veřejné sféry, v řecké polis se jednalo o tyranii, kde tyran využíval k vládnutí primárně násilí. Toto však Platón ani Aristoteles nepovažovali za přijatelný model. Museli se tedy spolehnout na soukromou sféru. Inspirovali se v rodinném životě, „*kde pán domu vládl nad členy rodiny a domácím otroky absolutním způsobem jako despota*“. Tento model však také nevyhovoval politickým účelům. V tomto případě nebyli lidé svobodní a právě svoboda je jednou z podmínek poslušnosti, kterou autorita zajišťuje. Platón tedy později doufal, že filozof, který bude v roli vládce a zákony, které budou politické sféře vládnout, lidem určitou svobodu zajistí. Ovšem tyto zákony měly povahu spíše despotickou než autoritativní, jak Platón původně předpokládal. Důvod, proč Platón chtěl, aby se vládcem stal filozof, byla vidina donucování prostřednictvím rozumu. Zde je ovšem úskalí v tom, že donucování rozumem se podřizuje jen malé množství lidí, které ještě žádný politický útvar netvoří. Snažil se tedy přijít na jiný způsob legitimního donucování a snažil se přizpůsobit svou nauku o idejích právě politické teorii. Výsledkem toho všeho bylo, že z původního hledání nejlepší formy vlády se nakonec stalo hledání nejlepší vlády pro filozofy.¹²⁷

Aristoteles měl přístup k této problematice poněkud odlišný. Odmítá filozofa jako krále a dále říká, že rozum nemá tyranské ani diktátorské rysy. Aby dosáhl zavedení autority v řecké polis, musel Aristoteles stejně jako Platón hledat vzory a příklady v nepolitické oblasti. Aristoteles se inspiroval v oblasti výchovy, ale to vedlo pouze k navzájem si odporujícím tvrzením. V politice nemůže platit to, co platí ve výchově. Výchova je primárně

¹²⁵ ARENDT, Hannah. *Mezi minulostí a budoucností: osm cvičení v politickém myšlení*. Brno: CDK, 2002. s. 87-88. ISBN 80-85959-92-5.

¹²⁶ Tamtéž s. 90.

¹²⁷ Tamtéž s. 98-105.

určena dětem, zatímco v politice vystupují dospělí, kteří už tímto procesem výchovy prošli. Snaha nějakým způsobem zavést autoritu do politického života v řecké polis nakonec ztroskotala.¹²⁸

Na problematiku autority se můžeme podívat ze dvou různých hledisek, a sice z pohledu liberálního a konzervativního. Liberální teorie se však spíše zaměřuje na problematiku svobody, ale ve svém pojetí přehlíží základní rozdíly v oblasti omezení svobody v rámci autoritativních režimů, zrušení svobody v tyraních a naprosté odstranění lidské svobody jako takové. Liberální teorie zde spatřuje pouze kvantitativní rozdíly. Neuvědomuje si, že s autoritativním režimem je svoboda do jisté míry spjata. Pokud by totiž nebyla, musela by se automaticky stát tyraní. Rozdíl mezi těmito dvěma vládami je také v tom, že v tyranii se vládce rozhoduje na základě svých zájmů, zatímco u autoritativních režimů jsou primární zákony, které jsou utvářeny zvnějšku, nikoli tedy těmi, co jsou momentálně u moci.

Konzervativní teorie se tedy více zaměřuje na ztrátu autority. Konzervativci však mylně ztotožňují autoritu s násilím. Tvrdí, že autoritu je možné nahradit násilím. Tímto tvrzením však popírají rozdíl mezi totalitarismem a ostatními formami vlády.¹²⁹

4.3 Pojem kultura

Důležité v této části je, si správně vymezit pojem kultura. Ačkoli se mohou zdát pojmy kultura a umění totožné, není možné je především v politické oblasti dávat do rovnosti. Určitá spojitost zde však v každém případě je. Pojem kultura má římský původ a odvozuje se od slova „colere“ což se překládá jako pěstovat či starat se. Kultura tedy nesouvisí pouze s uměním jako takovým, ale vztahuje se také k přírodě, konkrétně k její péči a kultivaci tak, aby se z ní mohlo stát místo vhodné k lidskému bydlení.¹³⁰

Kultura hrála ve společnosti velmi významnou a roli a to převážně ve smyslu určitého společenského postavení. Stala se v podstatě nástrojem boje o získání co nejlepšího postavení ve společnosti. Právě díky kultuře se lidé mohli nějakým způsobem dostat z nižších sfér do vyšších. Krize kultury v tomto ohledu nespočívala tedy v nezájmu o umění nebo v nějaké nekulturnosti, ale právě naopak. Důvodem krize byl až přehnaný zájem o kulturu, právě z toho důvodu, že pomáhala získat lepší společenské postavení. V souvislosti s tímto

¹²⁸ ARENDT, Hannah. *Mezi minulostí a budoucností: osm cvičení v politickém myšlení*. Brno: CDK, 2002. s. 107-110. ISBN 80-85959-92-5.

¹²⁹ Tamtéž s. 91-98.

¹³⁰ Tamtéž s. 184-185.

problémem Arendtová ve své knize používá pojmu šošáctví, pod kterým se sice rozumí nekulturnost a vulgárnost, ale celkový význam slova je daleko složitější a vztahuje se právě k výše popsanému přehnanému zájmu o kulturu.¹³¹

Podle autorky mnozí obviňují především oblast politiky z toho, že právě ona umožňuje rozvoj výše zmiňovaného šošáctví a „brání rozvoji kultivovaného ducha, který je schopen vnímat pravou cenu věcí a neuvažovat o jejich funkčnosti a užitečnosti“. Arendtová však tuhle myšlenku vyvrací. Říká, že je naopak výhodou, že umělci, kteří zhotovují kulturní předměty a umělecká díla, mají prostor veřejně sdělit svůj názor. Samozřejmě státník a umělec pracují ve zcela odlišných podmínkách, takže dochází k určitému konfliktu mezi politikou a uměním, ale pouze ve fázi vytváření. Pokud se odkloníme od tohoto procesu směrem k výtvorům, dojdeme k závěru, že v tomto ohledu mají politika a umění hodně společného. Produkty politiky ve smyslu slov a skutků potřebují nějaký veřejný prostor, ve kterém se mohou prezentovat. To samé platí i pro umělecké předměty. Jestliže by umělecké předměty měly sloužit pouze soukromé oblasti života a byly individuálně vlastněny, nikdy by nedosáhly vlastní platnosti. Vůbec nezáleží na tom, zda budou tyto předměty uloženy v chrámu nebo někde v muzeu. Důležité je veřejný prostor. Autorka k této problematice říká, že právě kultura nám dokazuje, že politika a umění jsou navzájem propojeny a na sobě závislé oblasti, i přes vzájemné spory.¹³²

Nejdůležitější kritérium pro kulturu je uchování a předání určité myšlenky dalším generacím. Kulturní je to, co tedy dokáže uchovat nějakou hodnotu. V žádném případě není hlavním cílem kultury a současně tedy i uměleckých děl nějaké vzdělávání jednotlivce. Tuto důležitou skutečnost si však šošák vůbec neuvědomuje, myslí pouze na své vlastní zdokonalení a postupně tedy umělecká díla ztrácí základní hodnotu.¹³³

Hodnota uměleckých děl se podle Hannah Arendtové nedá vyjádřit penězi a tato díla by měla být chráněna od běžného užívání a používání. Jejich jedinečnost je založena na tom, že si dokáží uchovat svou specifickou hodnotu i v horizontu staletí.¹³⁴

¹³¹ ARENDT, Hannah. *Mezi minulostí a budoucností: osm cvičení v politickém myšlení*. Brno: CDK, 2002. s. 176-178. ISBN 80-85959-92-5.

¹³² Tamtéž s. 189-190.

¹³³ Tamtéž s. 176-178.

¹³⁴ ARENDT, Hannah. *Vita activa, neboli, O činném životě*. Praha: OIKOYMENH, 2007. s. 214 ISBN 978-80-7298-185-4.

4.4 Masová společnost

Ve spojitosti s kulturou a její následnou krizí mluví Arendtová o pojmu masová společnost. Pokud tedy mluvíme o masové kultuře, máme v podstatě na mysli kulturu masové společnosti. Masová společnost vznikla podle Arendtové „*ve chvíli, kdy celá masa obyvatel byla včleněna do společnosti*“. Masová kultura je stav společnosti, ve které dochází ke zneužívání a spotřebovávání kultury s vidinou zabavit masu. Tento stav je způsoben především nerovnováhou mezi prací a klidem.¹³⁵ Spolu se vznikem masové společnosti dochází také k tomu, že lidé mají volný čas a tudíž i prostor k tomu, ho nějak využít. A právě zde mají čas se nějakým způsobem věnovat kultuře. Z toho tedy logicky vyplývá, že kultura a masová společnost jsou spolu určitým způsobem propojeny a jejich společným znakem je společnost, která právě masové společnosti předcházela a do které se masa jako taková postupem času začlenila.¹³⁶

Jak už jsem výše zmínila, lidé mají prostor zabývat se kulturou ve svém volném čase, který získali se vznikem masové společnosti. Zde ovšem dochází k určitému problému, protože lidé mají volného času až příliš, který se snaží nějak vyplnit. Tento čas „navíc“ označuje Arendtová jako tzv. prázdný čas. To je příležitost pro to, vyplnit ho zábavou. Zábava však představuje pro kulturu určité nebezpečí, protože kulturní předměty jsou mnohdy do značné míry upravovány a vzniká z nich určitý kýč. Zábavní průmysl tedy sice vychází z děl kultury, ale jeho hlavním cílem je bavit společnost. Pro tu je samozřejmě zábava daleko zajímavější než kultura jako taková a s ní spojené určité předávání hodnot. Kultura využívána k zábavě výše popsanou formou se tedy postupně ničí. V tomto ohledu mluvíme o krizi kultury. Z tohoto pohledu nemá kultura ani do budoucna příliš dobré vyhlídky, protože v moderní společnosti se právě prostor prázdného času neustále zvětšuje, a proto zábava stále více zastiňuje kulturu.¹³⁷

Velkým problémem masové společnosti je podle Arendtové fakt, že se v podstatě jedná o společnost spotřebitelů a volný čas, ve kterém se lidé měli věnovat kultuře a sebevzdělávání, se stal prostorem pouze pro zábavu a spotřebu. Množství spotřebního zboží však nedokáže udržet krok s rostoucí poptávkou společnosti. Proto se do oblasti spotřeby a zábavy dostávají i kulturní předměty, které zde však vůbec nepatří. Mnozí se podle Arendtové domnívají, že

¹³⁵ ARENDT, Hannah. *Vita activa, neboli, O činném životě*. Praha: OIKOYMENH, 2007. s. 170. ISBN 978-80-7298-185-4.

¹³⁶ ARENDT, Hannah. *Mezi minulostí a budoucností: osm cvičení v politickém myšlení*. Brno: CDK, 2002. s. 173-174. ISBN 80-85959-92-5.

¹³⁷ Tamtéž s. 179-181.

takovou společnost dokážeme pomocí výchovy a vzdělávání napravit a přeměnit k lepšímu. To je ovšem podle autorky osudný omyl a říká, že společnost je už tak zničená a zaslepená touhou po spotřebě, že se o svět jako takový a s ním spojené veškeré světské věci nedokáže už nikdy postarat.¹³⁸

¹³⁸ ARENDT, Hannah. *Mezi minulostí a budoucností: osm cvičení v politickém myšlení*. Brno: CDK, 2002. s. 184. ISBN 80-85959-92-5.

5 Využití tématu ve výuce Občanské výchovy a Základů společenských věd

Pojmy svoboda, kultura a politika, kterými se ve své bakalářské práci zabývám, mají v oblasti vzdělávání hlavní zastoupení především v předmětech občanská výchova a základy společenských věd. V této kapitole bych se chtěla tedy zaměřit na tyto předměty, ve kterých hrají výše zmíněné pojmy, dle mého názoru, významnou roli. Samozřejmě se žáci mohou s těmito pojmy setkat i v jiných předmětech, ale primárně jim k tomu slouží právě občanská výchova a základy společenských věd, kde mají více prostoru se daným tématům věnovat a pochopit je.

5.1 Základní škola

S pojmy, kterými se Hannah Arendtová zabývala, se žáci setkávají již na prvním stupni a to především v rámci předmětů jako je vlastivěda nebo prvouka. Zde se s těmito pojmy seznámí úplně okrajově a stručně. Na druhém stupni je této problematice určen primárně předmět občanská výchova. Žáci jsou už starší, a proto je možné se některým pojmům věnovat více a podrobněji je rozebrat. Vzhledem k tomu, že myšlení žáků není na druhém stupni ještě dostatečně rozvinuté, je zbytečné učit je nějakým způsobem přímo o osobě Hannah Arendtové, natož se nějak zaobírat jejím myšlením či pojetím základních pojmů. Žáci ještě nejsou dostatečně intelektuálně zralí, aby správně pochopili všechny souvislosti a především smysl toho, čím se Hannah Arendtová ve svých dílech ve spojitosti s politikou, kulturou a společností zabývá.

Na základě Rámcového vzdělávacího programu pro základní školy jsem zjistila, že se téma a výše zmíněné pojmy mohou využít v občanské výchově především v oblasti člověk ve společnosti. Zde se žáci blíže seznámí s pojmy jako vlastenectví a nacionalismus. Následně jim vysvětlíme, jaký rozdíl je mezi těmito dvěma pojmy a jejich projevy. Dále se můžeme zmínit o projevech netolerance ve společnosti. Definujeme pojmy jako rasismus, xenofobie, propaganda apod.¹³⁹ Vše ale zmiňujeme jen okrajově, nemá smysl zabíhat do nějakých větších podrobností. Pojmy jako autorita, totalitarismus či antisemitismus a jejich role v minulosti bych vůbec nezmiňovala. Jednak není dostatek času, protože hodinová dotace občanské výchovy na druhém stupni základní školy není příliš vysoká a navíc, jak už jsem

¹³⁹ BALADA, Jan. Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2017 [cit. 2020-05-01]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/43792/>

zmiňovala, je zbytečné žáky zatěžovat nějakými podrobnostmi a historickými souvislostmi. Důležité je, aby měli o těchto pojmech nějaké povědomí a mohli na to později navázat na středních školách a gymnáziích.

5.2 Střední škola a gymnázium

Z hlediska rozvoje myšlení studentů je střední škola vhodná k tomu, abychom se dané problematice mohli věnovat podrobněji. Je zde však jiný problém. Střední školy se zaměřují především na výuky odborných předmětů, a proto zde není dostatek prostoru a zároveň i času vyučovat společenské vědy. Samozřejmě žáci tento předmět mají, ale primárně se jejich pozornost zaměřuje na ty předměty odborné. Takže v hodinách společenských věd se spíše opakují a jen trochu doplňují poznatky z hodin občanské výchovy na základní škole.

Mnohem vhodnější k podrobnějšímu probrání daných témat a zároveň také osobnosti Hannah Arendtové je v tomto směru gymnázium. Vzdělávání na gymnáziu je všeobecné, takže je zde dostatečný prostor také pro společenskovední vzdělání. K tomu tedy slouží především předmět společenské vědy, kde se pojímům svoboda, politika, kultura, autorita apod. věnuje dostatečná pozornost. Podle Rámcového vzdělávacího programu pro gymnázia bych danou problematiku zařadila do oblasti člověk ve společnosti. Nejsou zde sice přímo uvedena témata, kterými se Arendtová zabývá, ale určitě je na místě zde pojmy jako totalitarismus, totalita, propaganda apod. zmínit. Můžeme je nejprve nějak obecně definovat, seznámit studenty i s jejich rolí v historii a následně se na tyto pojmy podívat i z pohledu Hannah Arendtové. Za zmínku určitě stojí její pohled na masovou společnost, kterou jsem také ve své práci blíže zpracovala. Studenti gymnázia by se také už mohli blíže seznámit s osobou Hannah Arendtové. Tomu bych se věnovala v oblasti úvodu do filozofie, který je také součástí Rámcového vzdělávacího programu pro gymnázia. Studenti se zde mají seznámit s filozofickými etapami a směry filozofického myšlení. V rámci probírání filozofie 20. století je určitě vhodné studenty seznámit s touto osobností, jejím myšlením a dílem. Součástí Rámcového vzdělávacího programu jsou i průřezová témata. Zde se vyskytují například pojmy teror a násilí, o kterých Arendtová ve svých dílech přímo píše, a proto mohou být do výuky také zařazena.¹⁴⁰

Jak jsem výše zmínila, gymnázia poskytují všeobecné vzdělání. V průběhu studia se však studenti pomalu rozhodují, kterému směru by se chtěli později více věnovat. K tomu jim

¹⁴⁰ BALADA, Jan. Rámcový vzdělávací program pro gymnázia: RVP G [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2007 [cit. 2020-05-01]. ISBN 978-80-87000-11-3, Dostupné z: <http://www.nuv.cz/file/159>

slouží odborné semináře, které se v určitém ročníku volí. V rámci těchto seminářů, se studenti věnují tématům, která v běžných hodinách neprobírali, protože nebyl dostatek času nebo nebyla tak důležitá. Právě společenskovední seminář je dle mého názoru ideální k tomu, studenty více seznámit s životem a dílem Hannah Arendtové, protože to byla opravdu významná filozofka. Také je zde prostor hovořit o tématech, která nejsou přímo součástí Rámcového vzdělávacího programu. Můžeme se zde také více věnovat pojmu totalitarismus, který považuji u Hannah Arendtové za stěžejní, a dalším pojmům s ním spojených. Při této příležitosti je také možnost studentům pustit nějaký film, který o této problematice pojednává. Jednak to bude pro žáky názornější, než pouhé povídání a určitě i záživnější. Myslím, že by to bylo přínosné zpestření výuky.

Závěr

Cílem mé bakalářské práce bylo popsat život Hannah Arendtové, významné mezníky v jejím osobním i profesním životě a následně blíže charakterizovat vybrané pojmy v jejich dílech. Zabývala jsem se především charakteristikou a pojetím pojmů, které souvisí s kulturou, politikou a svobodou. Analýza těchto pojmů je zaměřena také značně historicky, protože autorka se danou problematikou ve svých dílech nezabývá pouze z hlediska současnosti, ale hodně se zaměřuje také na historii a vývoj analyzovaných pojmů.

První kapitola byla věnována osobnosti Hannah Arendtové a jejímu životu. Pokusila jsem se zachytit hlavní události v jejím životě, které následně ovlivnily její tvorbu. Jednu podkapitolu jsem věnovala jejímu vztahu s Martinem Heideggrem, který na ni měl značný vliv. Myšlení Hannah Arendtové významně ovlivnil její židovský původ a vztah s otcem. Důležitou roli v životě Hannah Arendtové hrál její druhý manžel, který jí byl oporou jak v osobním tak v pracovním životě.

Ve druhé kapitole jsem se zaměřila na pojem svoboda, který považuji za velmi důležitý nejen z hlediska historického, ale také z pohledu dnešní doby. Část kapitoly je tedy věnována historii svobody jako takové. Arendtová spojuje svobodu s politikou, hovoří o tom, jak byla svoboda chápána ve starověkých státech, ale také o svobodě, která vychází z křesťanské tradice. Následně Arendtová zmiňuje pojem vnitřní svoboda, který jsem také trochu blíže rozebrala. Poslední část této kapitoly jsem věnovala pojmu revoluce, který se svobodou hodně úzce souvisí, protože cílem revoluce je především svoboda. Mimo jiné v této části zmiňuji i pojem osvobození, a to především z toho důvodu, abychom tyto dva pojmy neztotožňovali.

Třetí kapitola se věnuje pojmu totalitarismus, jeho charakteristickým znakům a v neposlední řadě také totální nadvládě a tomu, jak ji dosáhnout. Totalitarismus byl typický především pro komunismus, nacismus, fašismus. V této kapitole se podrobně zabývám pojmy jako propaganda, tajná policie, totalitní organizace, masa apod., které jsou pro upevnění a rozšiřování totalitarismu podle Arendtové velmi důležité. Bez nich by se myšlenky totalitarismu šířily jen velmi těžko a pomalu. Důležitý je pro totalitní organizace samozřejmě vůdce, který je v čele. V souvislosti s vůdcem jsem také popsala tzv. vůdcovský princip.

Ve čtvrté kapitole jsem se soustředila na pojmy autorita a kultura nejprve z historického hlediska a následně jsem se zaměřila na krizi těchto dvou pojmů. Autoritu v dnešní době Arendtová postrádá a snaží se tedy alespoň definovat, co autorita byla. Příčinou krize kultury

je podle Arendtové vznik masové společnosti. Její vznik vedl k tomu, že kultura začala být postupně masovou společností zneužívána k zábavě, která ale s kulturou mnoho společného nemá. Také se zde ve spojitosti s kulturou blíže zabývám pojmem umění a rozdílem mezi těmito dvěma pojmy.

V poslední části své bakalářské práce jsem se zaměřila na možnost využití tématu ve vzdělávání. Nastínila jsem do jakých oblastí výuky občanské výchovy a základů společenských věd je možné toto téma začlenit. Jak jsem popsala již v samotné kapitole, dané téma bude vhodnější zařadit až do výuky na střední škole, ideálně pak na gymnáziu. Pro výuku na základní škole bude dostačující jen nějaký stručný nástin.

Prameny literatury

ARENDDT, Hannah. *Krise kultury*. Praha: Mladá fronta, 1994. 157 s. ISBN 80-204-0424-4.

ARENDDT, Hannah. *Mezi minulostí a budoucností: osm cvičení v politickém myšlení*. Brno: CDK, 2002. 262 s. ISBN 80-85959-92-5.

ARENDDT, Hannah. *O násilí*. 3. vyd. Praha: OIKOYMENH, 2011. 87 s. ISBN 978-80-7298-464-0.

ARENDDT, Hannah. *O revoluci*. Praha: OIKOYMENH, 2011. 293 s. ISBN 978-80-7298-403-9.

ARENDDT, Hannah. *Původ totalitarismu I-III*. 2. vyd. Praha: OIKOYMENH, 2013. 679 s. ISBN 978-80-7298-483-1.

ARENDDT, Hannah. *Vita activa, neboli, O činném životě*. Praha: OIKOYMENH, 2007. 431 s. ISBN 978-80-7298-185-4.

BALLESTREM, Karl. *Politická filosofie 20. století*. Praha: ISE, 1993. 302 s. ISBN 80-852-4152-8.

ETTINGER, Elzbieta. *Hannah Arendtová a Martin Heidegger*. Praha: Academia, 2004. 178 s. ISBN 80-200-1167-6.

PROFANT, Martin. *Národ a občanství*. Praha: SPHV, 2008. 306 s. ISBN 978-80-904187-5-2.

PROFANT, Martin. *Slovník vybraných pojmů k občanství*. Praha: SPHV, 2008. 215 s. ISBN 978-80-904187-6-9.

YOUNG-BRUEHLOVÁ, Elisabeth. *Hannah Arendtová - Z lásky k svět. 1. díl*. Bratislava: Agora, 2004. 296 s. ISBN 80-968686-6-7

BALADA, Jan. Rámcový vzdělávací program pro gymnázia: RVP G [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2007 [cit. 2020-05-01]. ISBN 978-80-87000-11-3, Dostupné z: <http://www.nuv.cz/file/159>

BALADA, Jan. Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2017 [cit. 2020-05-01]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/43792/>

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Adéla Dohnalová
Katedra:	Katedra společenských věd
Vedoucí práce:	PhDr. Petr Zima, Ph.D.
Rok obhajoby:	2020

Název práce:	Svoboda, kultura a politika v pojetí Hannah Arendtové
Název v angličtině:	Freedom, culture and politics according to Hannah Arendtová
Anotace práce:	<p>Bakalářská práce je zaměřena na pojetí svobody, kultury a politiky Hannah Arendtové a také na její život. První část je věnována právě životu Hannah Arendtové a významným životním událostem, které ovlivnily její tvorbu. Ve druhé části práce jsou blíže popsány některé významné pojmy, kterými se Arendtová zabývala. Hovoří se zde o svobodě, totalitarismu, autoritě a kultuře. V souvislosti s totalitarismem se zde také rozebírají pojmy jako propaganda, teror nebo totalita. Závěr této části je věnován krizi autority a kultury, kterou tyto dva pojmy v současné společnosti trpí. V poslední části práce je zachyceno využití tohoto tématu v hodinách občanské výchovy a základů společenských věd.</p>
Klíčová slova:	Hannah Arendtová, svoboda, politika, revoluce, totalitarismus, teror, kultura, autorita, krize, společnost
Anotace v angličtině:	<p>The bachelor thesis is focused on the concept of freedom, culture and policy of Hannah Arendt and also her life. The first part is dedicated to life of Hannah Arendt and her important life experiences that influenced her production. The second part of the thesis closer describes some significant topics that Hannah was interested in. For example the freedom, totalitarianism, authority and culture. There are discussed terms such as propaganda, terror and totality in the connection with the totalitarianism. The conclusion of this part is clued-up the crisis of the authority and culture that these two concepts suffer in</p>

	today's society. The last part pick up the usage of this topic in civics and the social science.
Klíčová slova v angličtině:	Hannah Arendt, freedom, politics, revolution, totalitarianism, terror, culture, authority, crisis, society
Přílohy vázané v práci:	
Rozsah práce:	46 stran
Jazyk práce:	Český jazyk